

TOIMINTAOHJELMAN LAATIMINEN LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN
EHKÄISEMISEKSI
-Kehittämistä Hankasalmen kunnassa

Piia Karhu, e37nsos
Opinnäytetyö kevät 2017
Diakonia-ammattikorkeakoulu
DIAK Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi AMK

TIIVISTELMÄ

Karhu, Piia. Hankasalmen kunta. Toimintaohjelman laatiminen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi. Kehittämistä Hankasalmen kunnassa. Pieksämäki. Kevät 2017. 81 s. 3 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK).

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) on vuonna 2008 antanut suosituksen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisystä. Suosituksessa väkivallan vastainen työ perustuu kuntiin laadittavaan toimintaohjelmaan. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy ja palveluiden järjestämisvastuu kuuluu kunnalle. Nykyinen palvelujärjestelmä ei kykene tunnistamaan ja puuttumaan lähisuhdeväkivaltaan riittävän tehokkaasti.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli laatia Hankasalmen kuntaan lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma ja arvioida sen kehittämistä. Tavoitteena oli kuvata lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi laaditun toimintaohjelman kehittämisprosessin onnistumista ja arvioida kehittämisen alussa asetettujen toimintaohjelman sisällöllisten tavoitteiden laatimisen toteutumista. Toimintaohjelmalla oli tavoitteena lisätä työntekijöiden ja kolmannen sektorin toimijoiden valmiuksia tunnistaa ja puuttua toiminnassaan kohtaamaansa lähisuhde- ja perheväkivaltaan. Toimintaohjelman tavoitteena oli myös sisällyttää se osaksi kunnan hyvinvointistrategiaa ja turvallisuussuunnitelmaa. Kehittämisen välineenä oli työryhmän työskentelyn ja työskentelyn vaikutusten arviointi toimintaohjelman laatimisessa. Toiminnan arvioinnissa käytin kehittäväää arviointia. Työryhmätyöskentelyn ohjaamana syntyi perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma.

Opinnäytetyön kehittämisprosessin lopputulos oli suotuista, koska työryhmätyöskentelyssä saavutettiin lähes kaikki tavoitteet. Toimintaohjelma saatiin pääosin laadittua, työntekijöiden välinen yhteistyö lisääntyi ja heidän valmiutensa kohdata työssään lähisuhde- ja perheväkivaltaa kasvoi. Arvioinnissa käytettiin formatiivista arviointia ja SUUNTA-työkalua.

Asiasanat: lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy, toimintasuunnitelma, kehittävä arviointi, työryhmätyöskentely

ABSTRACT

Karhu, Piia. Municipality of Hankasalmi. Creating an action plan to prevent intimate partner and domestic violence. The developing in the municipality of Hankasalmi. Pieksämäki. Spring 2017. 81 p. 3 appendices. Diaconia University of Applied Sciences, Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social services.

The Ministry of Social Affairs and Health has issued a recommendation of domestic and family violence prevention in 2008. The recommendation is based on the work of anti-violence programs in municipalities. Organizing family and domestic violence prevention and services belongs to the municipality. The current system is unable to identify and tackle domestic violence adequately.

The purpose of this thesis was to create the Domestic Violence Prevention Action Plan in the municipality of Hankasalmi and evaluate the development of it. The aim was to describe the success of the action plans process and evaluate the implementation of the drafting of the objectives of the action plan set out at the beginning of the development. The Action Plan had the aim of increasing the capacity of the additional employees and the third sector to identify and intervene in domestic and family violence in their work. The aim was also to incorporate the plan of action into the municipal welfare strategy and security plan. The development tool was the work of the group and the evaluation of the group work at the preparation of an action plan. At the evaluation of the action I used developing evaluation. The output of the working group was a family and domestic violence prevention action-plan.

The outcome of the development process of this thesis was favorable, because the group working together achieved almost all the goals. An action plan was drawn up mainly, it increased co-operation between workers, and their capacity to face family and domestic violence increased. Formative assessment was used to evaluate the process with the SUUNTA-tool.

Keywords: family violence, prevention action plan, developing evaluation, teamwork

SISÄLTÖ

1 KOHTI LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISYN TOIMINTAOHJELMAA	5
2 LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALTA.....	6
2.1 Väkivallan muodot.....	6
2.2 Väkivallan vaikutukset	9
2.3 Lähisuhde- ja perheväkivaltaan puuttuminen.....	11
3 LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISYTYÖ	12
3.1 Valtakunnallisen ja paikallisen kehittämisen tarve.....	12
3.2 Johtamisen ja kehittämisen linjauksia	13
4 KEHITTÄMISEN ASETELMA.....	16
4.1 Tavoitteet	17
4.2 Menetelmät	17
4.3 Tulosten analysointi.....	18
4.4 Kriteerit onnistumisen arvioimiseksi.....	18
5 KEHITTÄMISEN TULOKSET	20
5.1 Kehittämispöytäkirja.....	20
5.2 Hankasalmen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma	22
5.3 Kehittämisen onnistuminen	22
6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	26
LÄHTEET	29
LIITTEET	31
Liite 1 Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy -Hankasalmen toimintaohjelma	31
Liite 2 Avoimien haastattelujen teemat.....	77
Liite 3 SUUNTA-toiminnan ja arvioinnin suunnittelun työkalu	78

1 KOHTI LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISYN TOIMINTAOHJELMAA

Lähisuhde- ja perheväkivaltaa ei mielletä rikokseksi samalla tavoin kuin ulkopuolisen tekemä väkivalta. Lähisuhde- ja -perheväkivallan kielteiset vaikutukset ovat laajoja ja pitkäaikaisia. Ehdottomina edellytyksinä lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyssä ovat yhteistyö ja yhteistoiminta eri tahojen kesken. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, 13-15.) Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) on 2008 antanut suosituksen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisystä, jossa väkivallan vastainen työ perustuu toimintaohjelmaan. Näissä suosituksissa kuntia edellytetään luomaan selkeä työnjako ja toimintamalli paikalliseen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyöhön.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata Hankasalmen kunnassa toteutettua perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman kehittämishanketta. Hankasalmen kunnassa ei ole selkeää, poikkihallinnollista ohjeistusta lähisuhde- ja perheväkivaltaepäilyihin tai -tilanteisiin puuttumiseksi. Opinnäytetyölläni pyrin vastaamaan tähän tarpeeseen. Toimintaohjelmassa tulee huomioida paikalliset erityispiirteet sekä eri toimijoiden tarpeet erilaisiin asiakasryhmiin, asiakasprosesseihin, asiakkuuksien kestoon ja asiakkaiden tapaamiseen liittyen. Toimintaohjelma suunnataan Hankasalmen kunnan työntekijöille. Tavoitteena on kuvata lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi laaditun toimintaohjelman kehittämisprosessia, arvioida kehittämisen alussa asetettujen toimintaohjelman sisällöllisten tavoitteiden toteutumista sekä lisätä toimintaohjelmalla työntekijöiden ja kolmannen sektorin toimijoiden valmiuksia tunnistaa ja puuttua toiminnassaan kohtaamaansa lähisuhde- ja perheväkivaltaan- Opinnäytetyön osana tehty toimintaohjelma tullaan sisällyttämään osaksi kunnan hyvinvointistrategiaa ja turvallisuussuunnitelmaa. Arvioin opinnäytetyössä ohjelman laatimista ja kehittämistä Selvitän lähisuhde- ja perheväkivaltaa ilmiönä ja sen ehkäisyyn liittyviä taustoja. Kuvaan työryhmän työskentelyä ja toimintaohjelman laatimisen etenemistä työryhmätyöskentelyn pohjalta.

2 LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALTA

Ehkäisevä väkivaltatyö säästää yhteiskunnan varoja ja vähentää inhimillistä kärsimystä. Lähisuhde- ja perheväkivalta on kansanterveysongelma, joka voi koskettaa ketä tahansa. Koko lähipiiri altistuu väkivallan vaikutuksille. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2008.)

Lähisuhdeväkivaltaa on aiemmin pidetty lähinnä tiettyihin sosiaaliryhmiin kuuluvien ongelmana ja siksi siihen puuttuminen on tapahtunut pääosin sosiaalitoimen piirissä ja kolmannen sektorin toimijoiden toimintana. Lähisuhdeväkivallan terveydelliset vaikutukset on vasta viime vuosina nostettu esiin ja sen myötä lähisuhdeväkivalta on tuotu myös terveydenhuollon toimintaan. Lähisuhdeväkivalta ei liity ikään, sukupuoleen, etniseen ryhmään, uskoon eikä yhteiskunnalliseen tai sosioekonomiseen asemaan. Sen uhka on kaikille yhtäläinen. Lähisuhdeväkivalta aiheuttaa sekä huomattavia yhteiskunnallisia yleiseen turvallisuuteen liittyviä, juridisia, taloudellisia ja palvelujärjestelmiin liittyviä, että yksilötason seurauksia. Yksilötasolla väkivallan uhrin, kuulijoiden ja näkijöiden ja heidän läheistensä kärsimyksiä ei ole kyetty tunnistamaan kyllin hyvin eikä tarjoamaan heille oikea-aikaisia ja riittäviä palveluita. Myös tekemättä jättäminen voi olla seurauksiltaan väkivaltaan rinnastettavaa kaltoinkohtelua tai laiminlyöntiä kuten ravinnotta tai suojatta jättäminen, taloudellisten varojen riisto tai vapaan liikkumisen estäminen. Usein eri väkivallan muodot yhdistyvät. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2008.) Lähisuhde- ja perheväkivalta kasaantuu ja siitä johtuvat kielteiset vaikutukset ovat laajalle ulottuvia ja pitkäaikaisia (Sisäasiainministeriö 2012, 24).

2.1 Väkivallan muodot

Lähisuhde- ja perheväkivallasta puhutaan, kun henkilö on väkivaltainen nykyistä tai entistä kumppaniaan, lastaan, lähisukulaistaan tai muuta läheistään kohtaan. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

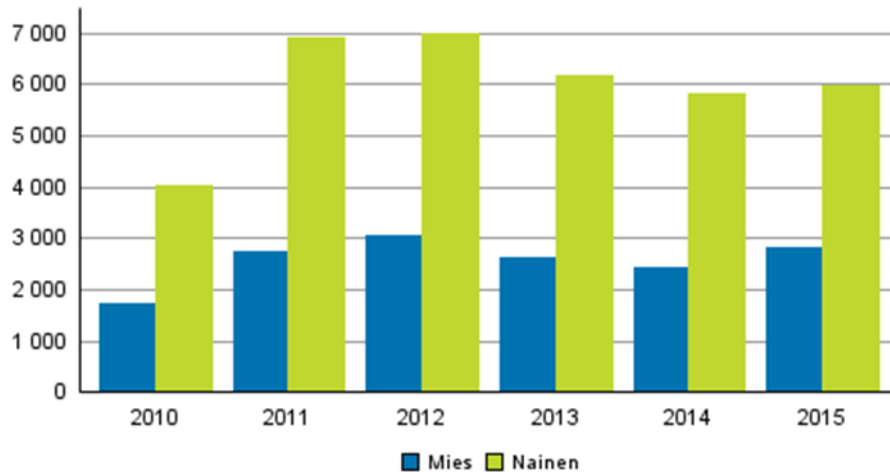
Lähisuhde- ja perheväkivalta kohdistuu kaikissa yhteiskunnissa usein naisiin ja lapsiin. Miehiin kohdistuva väkivalta taas on tyypillisesti tuntemattomien julkisessa tilassa te-

kemää väkivaltaa. Parisuhteessa väkivaltaa kokeneista suunnilleen yhtä moni on miehiä ja naisia, mutta vakava väkivalta kohdistuu useammin naisiin ja naiset saavat väkivaltaista miehiä enemmän ja vakavampia vammoja. Parisuhdeväkivaltaan kuolleista suurin osa on naisia. (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Tilastokeskuksen (2016) tietojen mukaan vuonna 2015 viranomaisten tietoon tulleiden pari- ja lähisuhdeväkivaltarikosten määrä on kasvanut vuodesta 2014 6,7 prosenttia. Reilusti yli puolet (67,9%) perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista on naisia ja neljännes alaikäisiä. Runsaat puolet törkeistä pahoinpitelyistä ja henkirikoksen yrityksistä kohdistui miehiin.

TAULUKKO 1 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhrin 2010–2015

Uhrin ja epäillyn suhde/vuosi	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Yhteensä	5 768	9 660	10 053	8 802	8 245	8 794
Epäilty uhrin vanhempi	1 393	1 876	2 311	1 862	1 799	2 315
Sisarukset	288	574	572	586	486	505
Lapsi kohdistanut vanhempansa	289	510	505	469	487	470
Puolisoiden välinen yhteensä	2 469	4 444	4 424	3 805	3 572	3 581
Aviopuoliso	1 548	2 780	2 765	2 387	2 196	2 105
Avopuoliso	921	1 664	1 659	1 418	1 376	1 476
Entinen aviopuoliso	530	970	920	873	830	760
Entinen avopuoliso	606	979	1 014	948	885	915
Muu samassa taloudessa asuva	193	307	307	259	186	248

(Tilastokeskus 2016)

KUVIO 1 Perhe- ja lähisuhdeväkivalta uhrin sukupuolen mukaan vuosina 2010–2015
(Tilastokeskus 2016)

Väkivaltaiset teot voivat olla luonteeltaan fyysisiä, seksuaalisia tai psyykkisiä tai kyse voi olla perustarpeiden tyydyttämisen estämisestä tai laiminlyönnistä ja ne esiintyvät harvoin yksinään. Väkivaltaa sisältävissä ihmissuhteissa väkivallan muodot esiintyvät usein samanaikaisesti ja limittäin. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

- Fyysinen väkivalta voi sisältää esimerkiksi tönimistä, raapimista, tukistamista, lyömistä, fyysisellä väkivallalla uhkailua tai ampuma- tai teräaseen käyttöä.,
- Henkinen väkivalta olla esimerkiksi sosiaalisen elämän rajoittamista, nimittelyä, halveksuntaa, sairaalloista mustasukkaisuutta, muista ihmisistä eristämistä, itsemurhalla uhkaamista tai kotieläinten vahingoittamista.
- Seksuaaliseen väkivaltaan kuuluu esimerkiksi aborttiin pakottaminen, seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen, raiskaus, raiskauksen yritys tai seksuaalisen kanssakäymisen eri muotoihin painostaminen tai seksiin pakottaminen, seksuaalisella väkivallalla uhkailu, seksuaalinen halventaminen, pornografiaan pakottaminen, ehkäisyn käytön kieltäminen.
- Taloudellinen väkivalta voi olla taloudelliseen päätöksentekoon osallistumisen estämistä tai pakottamista omien rahojen antamiseen toisen käyttöön, taloudellisella väkivallalla uhkailua, itsenäisen rahankäytön estämistä tai kiristämistä.

- Kaltroinkohtelu tai laiminlyönti: toisen ihmisen vahingoittamista lääkkeillä, päih-teillä, kemikaaleilla tai liuottimilla, lapsen, vanhuksen tai vammaisen henkilön jättämistä vaille hoitoa, apua tai huolenpitoa tilanteissa, joissa hän on ollut niistä riippuvainen
- Kulttuurinen tai uskonnollinen väkivalta: esim. kunniaväkivaltaa, toiseen uskon-nolliseen vakaumukseen pakottamista, uskontoon liittyvillä asioilla uhkailua. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Lähisuhde- ja perheväkivalta voi ilmetä ihmissuhteissa eri tavoin, mutta siinä on erotet-tavissa tyypillisiä ilmenemismuotoja. Parisuhdeväkivalta on nykyisen tai entisen kump-panin puolisoonsa kohdistamaa, intiimissä ihmissuhteessa tapahtuvaa, muodoiltaan vaihtelevaa ja moninaista väkivaltaa. Seurusteluväkivaltaa ilmenee nuorten parisuhteis-sa. Lapsen kaltroinkohtelu on lasta fyysisesti ja/tai henkisesti vahingoittavaa toimintaa, joka tapahtuu lapsen vanhempien tai muiden aikuisten toimesta. Lapsen kaltroinkohte-luun puuttuminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa voi ehkäistä myöhempien on-gelmien esiintymistä ja katkaista väkivallan kierteen. Kunniaväkivalta liittyy tilantei-siin, joissa yksilön epäillään loukanneen yhteisöllisiä siveysperiaatteita. Kunniaväkival-ta voi olla henkistä tai fyysistä painostusta, vakavaa pahoinpitelyä tai jopa kuoleman-tuottamus. Ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta vaarantaa ikääntyneen hyvinvoinnin, turvallisuuden ja /tai terveyden. Yleisesti ikääntyneisiin kohdistuvaa väkivaltaa esiin-tyy iäkkäälle henkilölle luottamuksellisissa ihmissuhteissa. Vammaiset henkilöt ovat erityisessä riskissä joutua lähisuhde- ja perheväkivallan kohteiksi. Väkivallan tekijöinä ovat usein henkilöt joista vammaisen henkilö on riippuvainen arjesta selviytymisessä. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

2.2 Väkivallan vaikutukset

Lähisuhde- ja perheväkivalta voi johtaa fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen, perustarpeiden tyydyttämättä jäämiseen tai kuolemaan. Lä-hisuhde- ja perheväkivalta sisältää ilmeisimpien väkivallan tekojen lisäksi myös laimin-lyönnin ja tekemättä jättämisen. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Lähisuhdeväkivallan terveydelliset seuraukset voivat tulla esiin hyvinkin pitkällä viiveellä, olla pitkäkestoisia ja kantaa sukupolvien yli. Suurimmat vaikutukset tapahtuvat lasten kohdalla. Väkivallan seuraukset riippuvat siitä, millaisia suojaavia tekijöitä väkivallan uhrilla on. Näitä suojaavia tekijöitä ovat omat voimavarat, selviytymiskeinot, yksilölliset ominaisuudet. uhrilla on, tapahtumien olosuhteet ja elämäntilanne sekä turvaverkostot. Väkiältä vaikuttaa ajatteluun ja kokemusmaailmaan. Väkiältä taannuttaa, vie voimia, tekee avuttomaksi ja vähentää luottamusta myös mahdollisiin auttajiin, itsetunto heikkenee eikä uhri näe itseään riittävän arvokkaana hakemaan ja saamaan apua. Tekijän kontrolloiva käytös voi myös heikentää uhrin avun hankkimismahdollisuuksia. Väkivallalla on vakavia seurauksia lapsen normaaliin kehitykseen. Väkiältäisessä ympäristössä eläminen altistaa uhrin samalle käyttäytymistavalle myös omassa elämässä ja toimintamallit siirtyvät sukupolvelta toiselle sekä biologisten järjestelmien että sosiaalisten ja psyykkisten toimintamallien kautta. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2008.) Tutkimusten mukaan väkiältää nähnyt tai kokenut lapsi tai nuori on vaarassa tulla itse väkivallan tekijäksi. Lähisuhde- ja perheväkivallalta on uhka lapsen kasvulle ja kehitykselle. Perheissä, joissa vanhemmat käyttävät toisiaan kohtaan väkiältää, on myös lapsilla todennäköisyys joutua perheväkivallan kohteeksi. (Sisäasiainministeriö 2012.)

Fyysisiä vammoja voivat olla esimerkiksi murtumat, hiertymät, naarmut, palovammat ja silmävammat. Tunne-elämään ja käyttäytymiseen liittyvät ongelmat voivat tulla esiin mm. masennuksena, ahdistuneisuutena, luonnottomana tyyneytenä, välinpitämättömyytenä, yliaktiivisuutena sekä syömis- ja unihäiriöinä. Psykkisten seurausten tunnistaminen on tärkeää, jotta uhria voidaan auttaa. Seksuaalisia ongelmia ovat esimerkiksi sukupuolitaudit tai, ei-toivottu raskaus ja myös seksuaalisen halun heikkeneminen tai hedelmättömyys. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos päivitetty 2013)

Lähisuhde- ja perheväkivallan pitkäaikaisia seurauksia voivat olla erilaiset mielenterveyden häiriöt, alkoholin ja/tai huumeiden väärinkäyttö, itsetuhoinen käyttäytyminen ja muu riskinottoikäyttäminen. Lapsuudenaikaiset pahoinpitely- ja hyväksikäyttökokemukset voivat myös lisätä niitä kokeneen henkilön alttiutta elää muuten epäterveellisesti ja hänet muun muassa sepelvaltimotaudille ja syöväälle. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos päivitetty 2013.)

2.3 Lähisuhde- ja perheväkivaltaan puuttuminen

Jokaisella toimipisteellä, joka kohtaa väkivallan tekijöitä tai uhreja, on oltava oma toimintaohje, miten tunnistetaan, miten otetaan asia puheeksi, miten kartoitetaan väkivallan kokemuksia, sekä mihin ja kenelle asiakas ohjataan jatkossa. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2013, 8.) Lähisuhde- ja perheväkivallan riskiä tulee kartoittaa järjestelmällisesti. Tämä tapahtuu puheeksiottamisella. Puheeksiotto jo itsessään on väliintulo, joka auttaa asiakasta irtaantumaan väkivallasta. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2015)

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn tavoitteena kunnissa on, että lähisuhdeväkivaltaan puututaan osana normaalia peruspalveluiden palveluprosessia. Tavoitteena on myös, että lähisuhdeväkivallan systemaattinen kartoitus otetaan käyttöön kunnan peruspalveluissa ja muissa väkivaltaa kohtaavissa toimipaikoissa (esim. seurakunta). Lisäksi väkivallan ehkäisytyötä tehdään tiiviissä yhteistyössä muiden viranomaisten mm. poliisin sekä kolmannen sektorin kanssa. Tämä edellyttää henkilökunnan osaamista, tehokkaita työtapoja sekä johdon tukea. Perhe – ja lähisuhdeväkivallan eri osapuolten auttamistyöhön osallistuville tahoille on luotava yhteiset pelisäännöt. On myös sovittava asiakkaan tilanteesta ja toimenpiteiden koordinoinnista vastaava taho. Väkivaltatyön erityisosaaminen on usein tarkoituksenmukaista keskittää väkivallan ehkäisyn erityispalveluksi, johon muut toimijat voivat suoraan ohjata ilman ajanvarausta väkivallan tekijän ja uhrin. (Siukola 2014, 71–72.)

3 LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISYTYÖ

3.1 Valtakunnallisen ja paikallisen kehittämisen tarve

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö sisältyy Sisäasiainministeriön vuonna 2012 hyväksymän kolmannen sisäisen turvallisuuden ohjelman rikosten ja väkivallan ehkäisyyn. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy perustuu lukuisiin kansainvälisiin tai Euroopan unionissa hyväksytyihin sopimuksiin, joihin Suomi on sitoutunut ja joiden pohjalta väkivallan ehkäisyä toteutetaan useilla ohjelmilla. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Ehkäisevä väkivaltatyö ja varhainen puuttuminen säästävät yhteiskunnan varoja sekä vähentävät inhimillistä kärsimystä. Suomessa kunnat ovat vastuussa ehkäisevän väkivaltatyön suunnittelusta ja tarvittavien palvelujen järjestämisestä kaikille väkivallan uhreille ja tekijöille sekä väkivallalle altistuneille. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavan lautakunnan tehtävänä on huolehtia, että kuntaan asetetaan poikkihallinnollinen väkivallan ehkäisyn koordinaatio – tai yhteistyöryhmä. Tämä vastaa ehkäisytyön suunnittelusta, koordinoinnista ja seurannasta. Ryhmään nimetään edustajat eri hallinnonaloilta, seurakunnasta ja järjestöistä. Toiminnalle asetetaan painopisteet ja määritellään millä toimilla ja resursseilla tavoitteet saavutetaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008. 19.)

Lähisuhde- ja perheväkivallan toimintaohjelma tulee liittää kunnan turvallisuus- ja hyvinvointi ohjelmaan tai se voi olla osana em. ohjelmaa. Väkivallan ehkäisy tulee olla osa laajempaa ehkäisevän toiminnan kehittämistä. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisylle ja työn suunnitelmalliselle kehittämiselle on hyvä mahdollisuus, kun kunta- ja palvelurakennemuutoksessa luodaan uudenlaisia tapoja tuottaa palveluita. Vastaisuudessakin kunnat vastaavat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008. 19.) Hankasalmen kunnasta puuttuu lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn työ-

ryhmä toi esille tarpeen selkeästä toimintaohjeesta joka sisältää väkivallan puheeksioton, palveluihin ohjaamisen ja ennaltaehkäisyn.

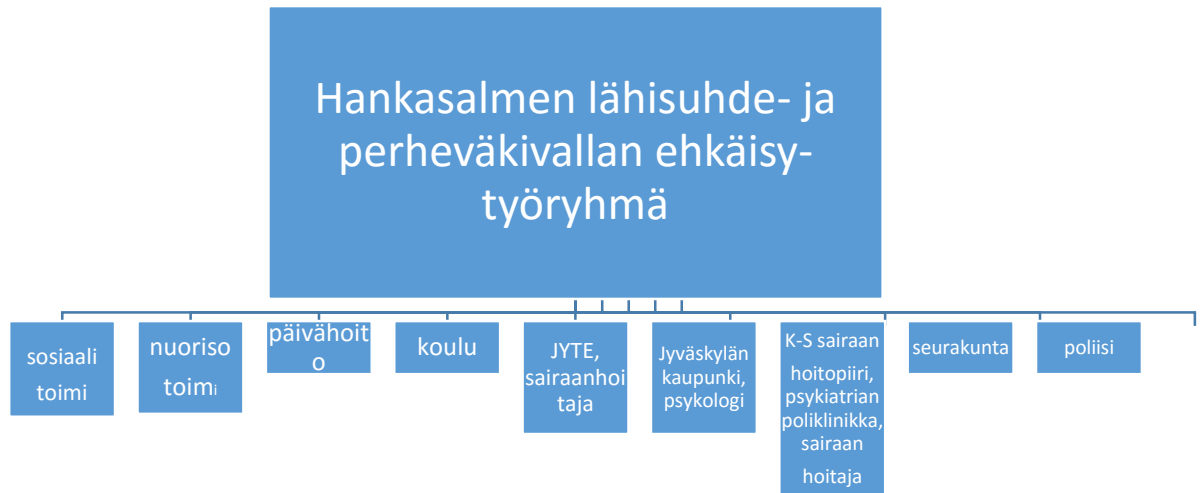
3.2 Johtamisen ja kehittämisen linjauksia

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy ja palveluiden järjestämisvastuu kuuluu kunnalle. Selvitysten mukaan palvelujärjestelmä ei kykene tunnistamaan ja puuttumaan lähisuhdeväkivaltaan riittävän tehokkaasti. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto ovat antaneet sosiaali- ja terveydenhuollolle v. 2008 lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset, joissa väkivallan vastainen työ perustuu toimintaohjelmaan. Suosituksissa on määritelty lähisuhdeväkivaltaan ja sen ehkäisyyn liittyen mm. johtamista, vastuita, tehtäviä, suunnitelmallisuutta, palveluja, toimintojen kehittämistä sekä henkilöstön osaamista ja yhteistyötä. Väkivallan ehkäisy kuuluu kaikille hallintokunnille. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö on yleensä sisällytetty kunnan hyvinvointistrategiaan ja turvallisuussuunnitteluun sekä sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioiden toimintasuunnitelmiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 20.)

Jokaisessa kunnassa tulee olla väkivallan ehkäisytyön koordinaattori, joka huolehtii poikkihallinnollisen ja moniammatillisen työn toimivuudesta. Koordinaattori tulee nimetä virallisesti esimerkiksi kunnanhallituksessa, hän voi hoitaa tehtävää myös oman virkatehtävänsä ohella. Koordinaattorilta edellytetään soveltuvaa korkeakoulututkintoa esim. sosiaali- tai terveysalan tutkintoa. Koordinaattori toimii kunnassa yhteistyössä monialaisen ja moniammatillisen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön yhteistyöryhmän kanssa. (Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvamalli 2013, 11.)

Hankasalmen kunnanhallitus nimesi koordinaattorin 27.10.2014. Hankasalmen kunnanhallitus on päättänyt kokouksessaan 27.8.2015 asettaa monialaisen ja moniammatillisen työryhmän laatimaan toimintaohjelman lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi. Työryhmä on asetettu 7.9.2015. Perusturvalautakunta on nimennyt työryhmään hallinnoimiensa tahojen edustajat ja sivistyslautakunta on nimennyt omat edustajansa työryhmään. Työryhmässä on edustettuina sosiaali-, terveys-, nuoriso- ja koulutoimet, sekä poliisin, järjestöjen ja seurakunnan edustajat. Hankasalmen kunta sitoutuu sisällyttä-

mään lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman osaksi kunnan hyvinvointistrategiaa ja turvallisuussuunnitelmaa ja varaa riittävästi resursseja ehkäisytöiden tekemiseen. (Hankasalmen kunta, 2015.)

KUVIO 2 Hankasalmen kunnan lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn työryhmä

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisystä on löydettävissä useita opinnäytetöitä, valmiita toimintaohjelmia ja -suunnitelmia sekä eri viranomaisten julkaisemia tutkimuksia ja selvityksiä. Olen käyttänyt työssäni apuna ja pohjana Keuruulla tehtyä lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelmaa. Keuruu on ollut vuosina 2013-2014 pilottina Keski-Suomen sairaanhoitopiirin Läheisväkivallan kansallinen osaamiskeskus -hankkeessa (Aarre –osaamiskeskus). Hankkeen tavoitteena on ollut tuottaa maakunnallinen malli läheisväkivallan ennalta ehkäisystä, hoidossa ja palvelurakenteissa. Lisäksi läheisväkivallan tunnistamista ja siihen puuttumista palveluissa sekä kehittää läheisväkivaltaan liittyvien palvelurakenteita ja -ketjuja. (Keuruun kunta 2014.) Hankasalmen kunnan perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn koordinaattori, opinnäytetyöni työelämäohjaaja, suositteli minulle Keuruun toimintamallin käyttämistä. Hän on osallistunut valtakunnallisiin lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy-koulutuksiin ja siellä Keuruun mallia on käytetty oppaana kuntien omien toimintasuunnitelmien valmisteluun.

4 KEHITTÄMISEN ASETELMA

Opinnäytetyössäni käytin kehittävää arviointi eli evaluaatiota. Evaluaation tarkoituksena on tukea toiminnan kehittämistä ja osoittaa ne asiat jotka toimivat sekä ne, jotka eivät toimi. (Patton 2011, 11-13.) Kehittämistoiminnassa on useita erilaisia lähestymistapoja, esimerkiksi tutkimusavusteinen tai käytännöllinen lähestymistapa. Kehittämisen muotoutumiseen vaikuttavat toimintatapa, asiayhteys ja siihen käytettävissä oleva aika. (Seppänen-Järvelä 1999, 90.) Muutokseen suuntautuva kehittäminen tarvitsee arviointitietoa. Arviointitieto on toimintaympäristöstä ja toiminnan sisältä tulevaa tietoa, jota voidaan hyödyntää kehittämisprosessissa. Tiedon hankinta ja sen prosessointi tulee kytkeä tiiviisti työskentelyyn, jotta tieto palvelee kehittämistä, eikä jää irralliseksi. (Anttila 2007, 83.) Arviointi palvelee ensisijaisesti arvioitavaa toimintaa. Kehittävässä arvioinnissa pääasiallisina tehtävinä on selkeyttää päämäärää, kerätä tietoa prosessista, sen toteutuksesta, esiin tulleista ongelmista ja prosessin etenemisestä. (Aalto-Kallio, Saikkonen, Koskinen-Ollonqvist 2009).

Olen toteuttanut opinnäytetyöni omassa työorganisaatiossani ja olen arvioinut prosessia sisäisesti. Opinnäytetyöni on keskittynyt käytännön arviointiin. Olen arvioinut kehittämistoimintaa Hankasalmen kunnan lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelman luomiseksi ja arviointijakso oli ajallisesti lyhyehkö. Taloudellisia resursseja ei ole käytetty opinnäytetyön laatimisessa juuri lainkaan. Ainoat kustannukset ovat aiheutuneet Keuruun lähisuhde- ja perheväkivallan toimintasuunnitelmien tulosteista. Näistä kustannuksista vastasi Hankasalmen kunta opinnäytetyön tilaajana. Ajalliset resurssit ovat painottuneet työryhmän jäsenten osalta työkokouksiin, lomakehaastatteluihin ja aihetta käsitteleviin sähköpostikeskusteluihin. Omalta osaltani ajalliset resurssit ovat kohdentuneet tiedon hankintaan, haastattelukysymysten tekoon, kokousmuistioiden kirjaamiseen, päiväkirjan pitoon ja kirjallisen osuuden tekemiseen. (Robson 2001, 18.)

Opinnäytetyöni on sisältänyt työryhmätyöskentelyn arvioinnin ja lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelman laatimisen Hankasalmen kuntaan. Toimintasuunnitelma on laadittu työelämänohjaajan esityksen mukaisesti Keuruun toimintasuunnitelmaa pohjana käyttäen. Hankasalmen toimintasuunnitelma sisältää saman teorian tiedon kuin Keuruun suunnitelma, mutta paikalliset tilastot ja toimijat, yhteystiedot, palve-

lujärjestelmätiedot ja auttamiskanavat olen kerännyt, koonnut ja kirjannut toimintasuunnitelmaan itse. Työryhmätyöskentely on painottunut paikallisten auttamisjärjestelmien kartoittamiseen, aukko kohtien löytämiseen ja toimenpide-ehdotuksiin niiden paikkaamiseksi. Työryhmässä on myös tuotu esille työntekijöiden tarpeet väkivaltatyön tekemiseksi ja jo olemassa olevan työn parantamiseksi ja kehittämiseksi.

4.1 Tavoitteet

Lähtökohtana opinnäytetyössä on ollut lähisuhde- ja perheväkivallan toimintaohjelman laatiminen Hankasalmen kuntaan ja lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn työryhmän toiminnan arvioiminen toimintasuunnitelman laatimisessa. Arvioinnin avulla on tarkasteltu opinnäytetyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista, prosessin etenemistä, tuotteen hyödyllisyyttä ja opiskelijan omaa ammatillista kasvua toteutuksen aikana. Arvioinnin avulla on myös tarkasteltu toimintaohjelman laatimisprosessin vaikutuksia kunnan eri toimijoiden tiedon lisäämisessä, palvelujärjestelmän tuntemuksessa, väkivallan tunnistamisessa asiakassuhteissa ja väkivallan puheeksiotossa.

Kehittämisen tavoitteet:

1. laatia Hankasalmen kuntaan lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma
2. kuvata lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi laaditun toimintaohjelman kehittämisprosessin onnistumista.
3. arvioida kehittämisen alussa asetettujen toimintaohjelman sisällöllisten tavoitteiden laatimisen toteutumista.

Toimintaohjelman tavoitteet:

1. lisätä toimintaohjelmalla työntekijöiden ja kolmannen sektorin toimijoiden valmiuksia tunnistaa ja puuttua toiminnassaan kohtaamaansa lähisuhde- ja perheväkivaltaan.

2. tavoitteena on sisällyttää toimintaohjelma osaksi kunnan hyvinvointistrategiaa ja turvallisuussuunnitelmaa.

4.2 Menetelmät

Kehittämisen keskiössä oli työryhmätyöskentely. Opinnäytetyön toteuttamisessa käytettiin keskeisenä menetelmänä kehittävää arviointia, jolla arvioitiin kohteena olevaa toimintaa. Kohteena työssä oli toimintaohjelman laatiminen työryhmätyöskentelyn avulla. Arvioinnin tarkoituksena oli kerätä tietoa toiminnan päämäärästä, prosessista, toiminnan toteutuksesta, edistymisestä sekä mahdollisista ongelmista toteutuksessa. Arvioinnin kohteena olivat toiminnan vaikutukset ja tulokset. (Aalto-Kallio ym. 2009.) Työryhmätyöskentelyn arviointi oli formatiivista, eli arviointia tehtiin jatkuvasti prosessin aikana. Formatiiivisessa arvioinnissa tuloksia ei ole välttämättä tarvetta pystyä yleistämään. Kehittämisen tuloksia arvioitiin myös summatiivisesti. Summatiivisella arvioinnilla tarkoitetaan päättöarviointia, jonka avulla tarkastellaan lopuksi kehittämistoiminnan toteutuneita ja saavutettuja tuloksia. (Anttila 2007, 84-85.)

Käytin yhtenä menetelmänä strukturoimatonta, avointa haastattelua (liite 2) työryhmän kokouksissa sekä työelämäohjaajan kanssa käydyissä keskusteluissa. Minulla oli tilanteissa kirjattuna ylös asioita, joista halusin kulloinkin saada lisää tietoa, mutta pyrin ohjaamaan keskustelua mahdollisimman vähän voidakseni saada mahdollisimman monipuolisen kuvan henkilöiden tietämyksestä ja mielipiteistä. Havainnoin kokouksia ja tein niistä muistiinpanoja. Työryhmän jäsenille tein strukturoidun kyselyn, jolla kartoitin Hankasalmen kunnassa käytössä olevia lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintamalleja, työntekijöiden pohjatietoa lähisuhdeväkivallasta ja sen ehkäisystä, sekä tarpeista toimintasuunnitelman laatimista varten. (Robson 2001, 124-149.)

Työskentelyn tukena käytin Terveyden edistämisen keskuksessa luotua SUUNTA-työkalua, jonka tarkoituksena oli tukea toiminnan etenemistä johdonmukaisesti ja toimia suunnittelun ja arvioinnin apuna. SUUNTA-työkalun avulla lähtökohtana oli rakentaa johdonmukainen, arvioitu ja oletuksiltaan kestävä, kohta kohdalta rakentuva oman toiminnan suunnitelma, jossa eri osa-alueet ja -toiminnot ovat loogisessa suhteessa keskenään. Suunta-työkalussa oli kaksi vaihetta: Suunnitelman kirjoittaminen ja sen arvi-

ointi. Suunnitelman kirjoittamisessa toiminta pilkottiin osiin siten, että toiminnan kokonaisuus hahmottui. Arviointiosuus sisälsi sekä suunnitellun toiminnan arvioinnin, että lähtökohdat arviointisuunnitelman laatimiseksi. Toiminnan onnistumista arvioin onnistumiskartoituksen avulla. (Suomen sosiaali ja terveys ry i.a.)

4.3 Kehittämisen tulosten analysointi

Kehittämisen arvioinnissa käytin työryhmän kokousten muistioita, kyselyn vastauksia, päiväkirjaa, kunnanhallituksen kokouspöytäkirjoja, vapaamuotoisista keskusteluista laadittuja muistiinpanoja, sähköpostikeskusteluja ja havainnointia. Erilaisten menetelmien ja välineiden avulla keräsin kvalitatiivista aineistoa, jonka pohjalta syntyi melko paljon materiaalia. Arviointia tein koko prosessin ajan ja kulloinkin saadulla aineistolla ohjasin seuraavaa aineiston hankintaa. Aineiston läpikäyminen vei paljon aikaa, mutta toisaalta se oli myös erittäin antoisaa ja valaisevaa. Tein aineistolle ristiintarkastuksia ja etsin yhteneväisyyksiä. (Robson 2001, 169-179.)

4.4 Kriteerit onnistumisen arvioimiseksi

Arviointi tarkoittaa jonkin asian arvon tai merkityksen määrittämistä. Kehittämishankkeiden onnistumista ja tuloksellisuutta arvioidaan erilaisin arvoperusteisin kriteerein. Arvioiva tieto ilmaisee jonkin kohteen suhdetta arvojärjestelmään eli kohde täyttää arviointikriteerit. Kriteeri tarkoittaa jonkin asian tai kohteen ominaisuutta joka on erotettavissa muista tai osoitettavissa oikeaksi. (Anttila 2007, 15.)

1. Lopputulos on suotuisa, mikäli työryhmätyöskentely on tuonut esille palvelujärjestelmään liittyviä epäkohtia ja mahdollisia ratkaisuja näiden poistamiseksi ja ne on viety toimintaohjelmaan.
2. Lopputulos on suotuisa, mikäli toimintaohjelman laatiminen on lisännyt työryhmän jäsenten välistä yhteistyötä, heidän valmiuksiaan tunnistaa lähisuhte- ja perheväkivalta ja puuttua siihen toimintaohjelman keinoin.

3. Lopputulos on suotuisa, mikäli työryhmän jäsenet kokevat, että toimintaohjelmaa voidaan käyttää apuna omassa työssä.
4. Työryhmä on onnistunut työskentelyssään, mikäli toimintaohjelma hyväksytään kunnanhallituksessa.

5 KEHITTÄMISEN TULOKSET

5.1 Kehittämisprosessi

Sain opinnäytetyöni aiheen omasta työyhteisöstäni Hankasalmen kunnan sosiaalitoimesta. Sosiaalityöntekijä Päivi Mustonen otti minuun yhteyttä syksyllä 2015, vain muutamaa päivää ennen opinnäytetyön suunnitelman palauttamista, ja kysyi, voisinko tehdä Hankasalmen kuntaan lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman. Olin ajatellut muuta opinnäytetyön aihetta, mutta koska sitä ei oltu vielä esitetty ohjaavalle opettajalle, suostuin hänen pyyntöönsä. Pidimme alkupalaverin, jossa hän kertoi minulle toimintaohjelman sisällöstä, koordinaattorin tehtävistä, minun tehtävistäni ja antoi koulutuksista saamiaan materiaaleja. Työelämäohjaajan kanssa pitämämme palaverin perusteella tein tarveanalyysin. Aloitin työskentelyn keräämällä lisää tietoa lähisuhde- ja perheväkivallasta, sen ehkäisystä, työryhmän toimenkuvasta, toimintaohjelman sisällöstä, lainsäädännöstä ja koordinaattorin työnkuvasta. Haasteellisinta tiedon hankinnassa oli tarvittavan tiedon rajaaminen sen suuren tarjonnan vuoksi. Työ eteni seuraavan suunnitelman ja aikataulun mukaisesti:

12.10.2015 ensimmäinen tapaaminen työelämäohjaaja Päivi Mustosen kanssa

Kävimme Päivin kanssa läpi lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman laatimisen taustatiedot, olemassa olevat valmiit materiaalit (mm. kunnanhallituksen päätökset ja kokousten pöytäkirjat, Keuruun toimintaohjelma, koulutusmateriaalit, Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen ja Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisut ja ohjeistukset lähisuhde- ja perheväkivaltaan liittyen), tulevan toimintaohjelman sisältöä, sekä opinnäytetyön tekijän tehtävät ja rooli prosessissa

26.10.2015

Esittelin opinnäytetyön suunnitelman ja tarkensimme tavoitteita yhdessä ohjaavan opettajan kanssa DIAKissa.

syys-joulukuu 2015

Hankin materiaaleja ja seuloin ne, tutustuin Keuruun toimintaohjelmaan ja selvitin työryhmään nimettyjen henkilöiden yhteystiedot. Otin yhteyttä sähköpostitse työryhmän jäseniin ja lähetin ensimmäisen kokouskutsun.

24.1.2016

Oli ensimmäinen työryhmän kokous. Paikalla olivat edustajat varhaiskasvatuksesta, sosiaalityöstä, mielenterveyspalveluista ja kunnan psykologipalveluista. Kävimme kokouksessa läpi opinnäytetyöhöni ja toimintaohjelman laatimiseen liittyviä aikatauluja, jäsenten käsityksiä ja pohjatietoja lähisuhde- ja perheväkivallasta. Vapaamuotoisella keskustelulla kartoitettiin jäsenten mielipiteitä alustavasta tarpeesta lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman laatimiseksi. Kokoontumisessa esiin nousseet asiat kirjattiin työryhmän muistioon. Ohjeistin jäseniä toimittamaan oman toiminta-alueensa lähisuhde- ja perheväkivaltaan liittyvät tilastot ja olemassa olevat ohjeistukset minulle 1.5.2016 mennessä.

tammi-huhtikuu 2016

Kävimme läpi toimintaohjelman laatimista yhdessä työelämäohjaajan kanssa tähän mennessä saadun aineiston perusteella ja kasasimme tietoja yhteen.

toukokuu 2016

Analysoin työryhmän jäsenten toimittamia tilastoja ja palvelupolkuja ja kirjasin niitä toimintaohjelmaan.

16.5.2016

Pidimme toisen työryhmän kokouksen. Kävimme läpi keskustellen työryhmän jäsenille lähetetyssä kyselyssä esiin nousseet asiat. Jokainen jäsen käytti puheenvuoron, jossa hän kertoi omassa toimipaikassaan käytössä olevista lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyyn liittyvistä palveluista ja auttamispoluista. Esittelin työryhmälle väkivallan seulontaan tarkoitetut, Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä käytössä olevat lomakkeet. Pohdimme yhdessä työryhmässä pitäisikö kaikissa toimipaikoissa olla käytössä yhtenevä lomakkeisto. Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että pitäisi. Sovimme työskentelyaikatauluista huomioiden kesälomat ja virkavapaat ym. Kokouksessa esiin tulleiden seikkojen

johdosta muokkasin toimintaohjelman runkoa. Jätin pois joitakin lähisuhde- ja perheväkivaltaan liittyviä kuvauksia ja lisäsin tietoa paikallisista palveluista ja nettiavusta.

kesä-elokuu 2016

Laadin itsenäisesti toimintaohjelman. Postitin Keuruun toimintaohjelman nähtäväksi työryhmän jäsenille, kuten edellisessä kokouksessa oli sovittu. Kokosin tilastotietoja mm. Kriisikeskus Mobilesta, poliisiammattikorkeakoulusta, Hankasalmen kunnassa tehdyistä kouluterveyskyselyistä ja Tilastokeskuksesta sähköpostitse ja postin välityksellä.

20.9.2016

Pidimme kolmannen työryhmän kokouksen. Kokouksessa lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön koordinaattori, sosiaalityöntekijä Päivi Mustonen kertoi Laukaassa 26.8.2016 järjestetystä väkivaltafoorumista. Foorumissa oli tullut uutta tietoa mm. Tampereella sijaitsevasta traumakeskuksesta, johon voi ohjata vakavaa väkivaltaa kokeneita lapsia ja aikuisia. Hän kertoi myös Hankasalmen kunnassa valvottuja tapaamisia järjestävien tahojen yhteystiedot. Toin esille turvakotien siirtymisen valtion rahoitukseen ja maksusitoumuksen poistumisen. Tämän vuoksi asiakkaita voidaan hätätilanteissa ohjata ottamaan yhteyttä suoraan turvakotiin. Esittelin toimintaohjelman rungon työryhmälle. Sovittiin, että jokainen työryhmän jäsen laatii oman toimipaikkansa palvelukuvauksen ja toimittaa sen Päivi Mustoselle. Päivi toimittaa kootusti palvelukuvaukset minulle ja minä liitän sen osaksi toimintaohjelmaa.

loka-joulukuu 2016

Viimeistelin toimintaohjelmaa ja aukkokohtien täyttämistä varten lähetin lähes valmiin toimintasuunnitelman koordinaattorille 22.11.2016. Kirjasin opinnäytetyön raporttia.

5.2 Hankasalmen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma

”Jokaisella toimipisteellä, jossa kohdataan väkivallan uhreja, läheisiä tai tekijöitä, on tarpeen olla toimintaohje, miten tunnistetaan, miten otetaan puheeksi, miten systemaattisesti kartoitetaan väkivallan kokemuksia, mihin toimiin ryhdytään ja milloin ja kenelle asiakas ohjataan.” (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Hankasalmen toimintaohjelmaan (liite 1) on kirjattu tilastoja väkivallan yleisyydestä sekä valtakunnallisella, että Hankasalmen kunnan tasolla. Tilastoista ilmenee mm. lastensuojeluilmoitusten ja palvelutarpeen selvittämiseksi tehtyjen hakemusten määrä, sosiaalipäivystykseen tulleet yhteydenotot, poliisin kotihälytysten määrä ja aiheet, koulu-terveyskyselyjen tulokset. Toimintaohjelmaan on myös kirjattu työryhmän asettamat tavoitteet Hankasalmen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja siinä on kuvattu eri toimialojen palvelupolut. Toimintaohjelmasta tulee myös ilmetä puuttuvat palvelut, sekä se mistä, ja miten ne hankitaan. Ohjelmasta löytyy tietoa vertaistuen löytämiseen, matalan kynnyksen palveluihin hakeutumiseen, kriisipalveluihin (esim. turvakotipalvelut) sekä paikallisiin sosiaalityö, päihde- ja mielenterveyspalveluihin. Toimintaohjelmalla pyritään tarjoamaan perustiedot lähisuhde- ja perheväkivallan kohtaamisesta, sen puheeksi ottamisesta ja avun piiriin ohjaamisesta.

Toimintaohjelma sisältää erikseen taulukkomuotoisen toimintasuunnitelman. Toimintasuunnitelma sisältää suunnitelman ja aikataulun palvelujen kehittämiseksi, eri hallintokuntien ja toimijoiden vastuun, roolitukset ja tehtävät, sekä väkivaltaa kohtaavien ammattilaisten osaamisen ja työssäjaksamisen turvaamisen. Väkivallan ehkäisytöiden vaativuus on huomioitu suunnitelmassa ja henkilökunnan erityisosaamisen turvaaminen on kirjattu osaksi suunnitelmaa. Toimintasuunnitelmaan sisältyy jatkuva arviointi ja päivittäminen, sekä siinä mainittujen toimenpiteiden ja tavoitteiden toteutumisen seuranta. Suunnitelmassa on myös kirjattuna, kenelle raportoidaan, mitä tarkoitusta varten raportoidaan, mitä raportoidaan ja miten raportoidaan, sekä mitkä tahot tiedon keräävät. (liite 1).

5.3 Kehittämisen onnistuminen

Kehittämistoiminnan arvioinnin perusteella toimintaohjelman laatimisessa työryhmätyöskentelyn avulla on onnistuttu hyvin. Onnistumisen arvioimiseksi laaditut kriteerit on saatu täytettyä lähes kaikilta osin.

1. Työryhmätyöskentelyn aikana työryhmän jäsenille tehdyissä avoimissa haastattelussa ja kyselyssä on tullut esiin Hankasalmen palvelujärjestelmässä olevia aukkoja ja työryhmässä on esitetty ratkaisuja näiden kohtien täyttämiseksi. Kunnasta puuttuvat

selkeät toimintaohjeet, kuinka toimia epäiltäessä lähisuhde- ja perheväkivaltaa, kuinka siihen tulisi puuttua ja kuinka ehkäisyä voidaan tehostaa. Työryhmän jäsenten mielestä kunnassa on selkeä tarve toimintasuunnitelman luomiseksi. Työryhmän kokouksissa on esitetty kartoituslomakkeiden käyttöönottoa kaikissa väkivaltaa kohtaavissa toimipaikoissa ja lisäkoulutusta väkivallan ehkäisytyöhön. Työryhmän esille nostamat asiat on kirjattu toimintaohjelmaan ja ne viedään tiedoksi päättävälle elimelle toimintaohjelman esittelyn yhteydessä. Työryhmän jäsenet ovat nostaneet esille etenkin toiveen yhtenäisestä toimintamallista, joka auttaa työntekijöitä tekemään työtään paremmin ja tarjoamaan asiakkaille aikaisempaa parempaa ja tasa-arvoisempaa palvelua.

2. Osallistavan havainnoinnin perusteella on todettu, että toimintaohjelman laatiminen on lisännyt työryhmän jäsenten välistä yhteistyötä, osa jäsenistä oli ennestään tuntemattomia toisilleen ja kokouksessa on todettu kasvokkain tapahtuvan tapaamisen madaltavan kynnystä ottaa tarvittaessa yhteyttä eri organisaation edustajaan. Työryhmän jäsenet ovat myös toimineet yhdessä toimintaohjelman laatimiseksi, jakaen mielipiteitä, näkemyksiä ja kokemuksia ja innostaneet toisiaan työskentelemään yhteisen hyvän eteen. Työryhmässä on ollut aiheeseen motivoituneita jäseniä, jotka ovat omalla osallistumisellaan ja esimerkillään motivoineet myös muita jäseniä mukaan työskentelyyn. Työryhmätyöskentely on tähän mennessä lisännyt jäsenten valmiuksia tunnistaa lähisuhde- ja perheväkivalta ja ottaa se puheeksi omassa työssä.

3. Strukturoidussa kyselyssä työryhmän jäsenet toivovat toimintaohjelman tukevan heitä työssään ja antavan selkeän ohjeen väkivaltatyöskentelyyn. Avoimessa haastattelussa ja kyselyssä tuli molemmissa esille työryhmän jäsenten toiveet toimintaohjelman suhteen. Toimintaohjelmalta toivottiin selkeyttä ja ytimekkyyttä työhön ja tämän johdosta toimintaohjelman pääkohdista tullaan laatimaan selkeä A4-kokoinen toimintaohje kunnan eri toimijoiden käyttöön.

4. Työryhmätyöskentelyn tuloksena syntyneitä toimintaohjelmaa ei ole vielä viety kunnanhallitukseen. Tältä osin työskentely ei ole saavuttanut asetettuja kriteerejä. Toimintaohjelma esitetään kunnanhallituksen kokouksessa keväällä 2017, ajankohta tarkentuu, kun toimintaohjelmaan saadaan liitteeksi eri toimipaikkojen palvelupolut ja toimintaohjelmaan sisältyvä toimintasuunnitelma käydään läpi työryhmän kokouksessa 19.1.2017.

Työryhmän ehdotuksen mukaisesti kuntalaisia tiedotetaan saatavilla olevista palveluista vasta kun toimintasuunnitelma on hyväksytty kunnanhallituksen kokouksessa.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Diakonia-ammattikorkeakoulussa tehdyt opinnäytetyöt ovat lähtökohtaisesti eettisesti oikein, tieteellisesti totta ja yhteiskunnalle hyödyllisiä. Minä tekijänä olen huolehtinut siitä, että nämä vaatimukset ovat toteutuneet opinnäytetyössäni. Olen kuvastanut työn eettisyyttä aiheen valinnalla, tiedon hankinnalla, tuloksista puhumisella ja niiden soveltamisella. Aineiston kokoaminen, sen työstäminen ja lähteiden käyttö noudattavat yleisiä rehellisyyden periaatteita. Haastattelua ja muistiinpanojen kirjaamista varten olen pyytänyt luvan työryhmän jäseniltä. Heillä on oikeus lukea heitä koskevat materiaalit ja esittelen opinnäytetyöni tulokset työryhmässä. Hankasalmen kunnan kanssa tehty sopimus opinnäyteyhteistyöstä sisältää luvan työn tekemiseen. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010.)

Kehittämisen arvioinnissa käytettyjen välineiden avulla saatujen tulosten mukaan lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn työryhmän jäsenillä oli melko hyvät pohjatiedot lähisuhde- ja perheväkivallasta. Lisätietoa lähisuhde- ja perheväkivallasta ei yleisellä tasolla tarvittu. Työryhmän jäsenet, neuvolan työntekijää lukuun ottamatta kokivat, että Hankasalmen kunnassa ei ole riittävää ohjeistusta lähisuhde- ja perheväkivaltatilanteisiin puuttumiseksi tai niiden ehkäisemiseksi. He kokivat myös, että puheeksiottamiseen ei ollut tarpeeksi selkeää ohjeistusta. Heidän vastaustensa mukaan Hankasalmeilta puuttuu yhtenäinen ohjeistus väkivallan kohteen ja sen tekijän ohjaamiseksi tarvittaviin palveluihin. Osalla työryhmän jäsenistä oli olemassa jonkinlaista ohjeistusta lähisuhde- ja perheväkivaltatyön tekemiseen, mutta silti he toivat esiin tarpeen selkeää ja yhtenäistä toimintalinjaa noudattavalle ohjeelle. Opinnäytetyön osana syntyneen toimintaohjelman tekemiselle oli siis todellinen tarve.

Työryhmän työskentely oli motivoitunutta ja se ilmeni aktiivisena osallistumisena kokouksiin, haastatteluun vastaamisena ja vilkkaana ja monipuolisena keskusteluna kokouksissa. Työryhmän jäsenet olivat kaikki kohdanneet työssään lähisuhde- ja perheväkivaltaa ja he kertoivat sen olevan melko yleistä, joskaan ei päivittäistä eikä välttämättä edes viikoittaista. Työryhmä piti tärkeänä toimintaohjelman viemistä osaksi kunnan eri toimijoiden toimialakohtaisia strategioita ja riittävien resurssien varaamista väkivallan ehkäisytyöhön. Usein erilaisten työryhmien anti saattaa jäädä vähäiseksi, mutta tässä

tapauksessa koin, että työryhmä oli oikeasti kiinnostunut yhdessä toimimisesta ja jokainen näki käsiteltävän aiheen olevan ajankohtainen ja tärkeä.

Suurimpana puutteena koin työryhmän työskentelyssä aikatauluista lipsumisen. Toki näihin aikataulujen venyttämisiin oli organisaatiomuutoksista ja muuttuvista toimenkuvista johtuvia syitä, mutta toimintasuunnitelman valmistumisen kannalta ne olivat ikäviä. Toimintaohjelma jäi puutteelliseksi palvelukaavioiden osalta, eikä työelämäohjaajani ehtinyt oman työnsä ohella tarkastamaan toimintaohjelmaa ja siihen sisältyvää toimintasuunnitelmaa mielestäni riittävän hyvin ennen opinnäytetyön raportin viimeistelyä. Omalta osaltani opinnäytetyön valmistumisen venymiseen vaikutti haasteellinen elämäntilanteeni ja oman jaksamisen ja läheisten hyvinvoinnin varmistamiseksi lykkäsin työn valmiiksi saattamista muutamalla kuukaudella eteenpäin.

Opinnäytetyön tekeminen antoi minulle uusia valmiuksia tehdä kehittävää arviointia myös omassa työssäni. Teen työtä Hankasalmen kunnassa palveluohjaajana ja työkuvaani kuuluu mm. palvelutarpeen kartoituksia, pitkäaikaistyöttömien palveluohjausta ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä sekä erilaisissa työryhmissä (esim. nuoriso-, päihde- ja työllisyystyö) toimimista. Löysin jo useita käyttökohteita kehittämisen kohteeksi. Ensimmäisinä käsittelemään tulevat erilaiset lomakkeistot joita käytän kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä ja seuraavaksi haluan perustaa työryhmän, joka arvioi ja kehittää kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuutta asiakkaiden elämässä. Aion arvioida ja kehittää erilaisia prosesseja, jotka liittyvät asiakkaiden ohjautumiseen palveluiden esim. mielenterveyskuntoutuksen, pariin. Sain paljon ajankohtaista ja tarpeellista työelämässä tarvittavaa tietoa lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä sen ehkäisystä. Kohtaan työssäni ajoittain lähisuhde- ja perheväkivaltaa, joten aihe ei kokonaan ollut tuntematon. Todennäköisesti opinnäytetyön tekeminen ja siihen sisältyvä työryhmätyöskentely on avannut mahdollisuuden puhua perheväkivallasta vapaammin ja lisännyt rohkeutta ottaa väkivalta puheeksi omassa työssäni palveluohjaajana. Opinnäytetyöni tekemisen myötä tutustuin myös paremmin joihinkin Hankasalmen kunnassa toimiviin yhteistyökumppaneihin, joiden kanssa yhteistyö on aiemmin ollut melko vähäistä. Työryhmätyöskentelyn myötä myös minun itseni on helpompi olla työasioiden tiimoilta yhteydessä mm. neuvolaan ja varhaiskasvatuspalveluihin. Opinnäytetyön tekeminen vahvisti käsitystäni itsestäni tehtävien tekijänä, toimin tehokkaimmin pienen paineen alaisena. Kehitin myös

itselleni tuloksekkaan palkkiojärjestelmän, jonka avulla sain itseni motivoitua työn tekemiseen vaikeina hetkinä, tätä aion hyödyntää myös tulevaisuudessa tarvittaessa.

Jatkotoimenpiteinä näkisin ensiarvoisen tärkeänä saattaa toimintasuunnitelma lopulliseen muotoonsa ja esitellä sen sisältö, tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset kunnanhallitukselle, perusturvalautakunnalle ja muille päättävälle elimille. Toimintasuunnitelman tiivistelmä eri toimialojen työntekijöiden käyttöön olisi myös saatava laadittua viipymättä. Olen onnellisessa asemassa työni jatkotoimenpiteitä ajatellen, koska toimin jatkossakin lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn työryhmässä ja saan olla mukana varmistamassa jatkotoimenpiteiden toteutumisen ja asioiden loppuun saattamisen.

LÄHTEET

- Aalto-Kallio, Mervi, Saikkonen, Paula, Koskinen-Ollonqvist Pirjo 2009. Arvioinnin kartalla –matka teoriasta käytäntöön. Terveiden edistämisen keskuksen julkaisuja 7/2009. Pori
http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/arvioinnin_kartalla.pdf
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. C Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavana verkkoversiona
<http://www.diak.fi/opiskelu/opinnaytetyo/Sivut/default.aspx>.
- Hankasalmen kunta 2015. Kunnanhallituksen kokous 7.9.2015. Ote pöytäkirjasta. Viitattu 16.10.2015. Tiedosto tekijän hallussa. <http://hankasalmi.ktweb.fi/>
- Keuruun kunta 2014. Lähisuhdeväkivallan ehkäisy. Keuruun toimintaohjelma. Viitattu 18.10.2015.
http://www.keuruu.fi/images/L%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivallan_ehk%C3%A4isy_Keuruulla.pdf
- Patton, Michael Quinn 2011. Developmental Evaluation: Applying Complexity Concepts to Enhance Innovation and Use. New York; Guilford Press
- Robson, Colin 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Seppänen-Järvelä Riitta. Toim. Eräsaari, Risto, Lindqvist Tuija, Mäntysaari Mikko, Rajavaara Marketta 1999. Arviointi ja asiantuntijuus. Tampere: Gaudeamus.
- Siukola, Reetta. 2014. Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveystyö. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print.

Sisäasiainministeriö 2012. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Sisäasiainministeriön julkaisusarja 26/2012. Helsinki.

Sosiaali ja terveysministeriö 2008. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset. Tunnista, turvaa ja toimi. Sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:9. Helsinki 2008. Viitattu 16.10.2015. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114420/Julka_2008_9_perhevakivaltatyon_suosituks_verkko.pdf?sequence=1

Sosiaali- ja terveysministeriö 2005. Kenelle lyönnit kuuluvat? Kuntaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:7. Yliopistopaino: Helsinki 2005.

Suomen sosiaali ja terveys ry i.a.. Viitattu 22.4.2016. <http://www.soste.fi/elinvoimaiset-jarjestot/arviointi-jarjestoissa/arviointityokaluja-3.html>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvamalli. Käytännön ohjeita lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn strategiseen suunnitteluun ja ehdotuksia väkivallan ehkäisyn koordinaattorin toimenkuvamalliksi. Aluehallintovirasto, Sosiaali- ja terveysministeriö ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 18.10.2015. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125719/yhdyshenkilon_tehtavakuva_v3.pdf?sequence=1

Terveyden – ja hyvinvoinnin laitos 2015. Mitä lähisuhde- ja perheväkivalta on? Viitattu 20.12.2016. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/lahisuhde

Tilastokeskus 2016. http://www.stat.fi/til/rpk/2015/15/rpk_2015_15_2016-05-30_tie_001_fi.html

LIITE 1 LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISY -HANKASALMEN
TOIMINTASUUNNITELMA

LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISY
HANKASALMEN TOIMINTAOHJELMA

2016

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	3
2 LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN MÄÄRITTELYÄ.....	4
3 LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN MUOTOJA.....	5
4 LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN YLEISYYS JA VAIKUTUKSIA.....	7
4.1 Yleisyys	7
4.2 Vaikutuksia.....	11
5 LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN ENNALTAEHKÄISY JA AUTTAMISJÄRJESTELMÄT.....	14
5.1 Ennaltaehkäisy	14
5.2 Tunnistaminen ja puheeksiotto.....	15
5.3 Auttamisjärjestelmät.....	16
6 LÄHISUHDEVÄKIVALTAAN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ.....	17
7 HANKASALMEN LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISYN TOIMINTAOHJELMA.....	18
7.1 Taustaa.....	18
7.2 Lähisuhde- ja perheväkivallan yleisyys.....	18
7.3 Paikalliset tavoitteet.....	19
7.4 Lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyn rakenteet.....	19
7.5 Paikalliset toimijat ja auttamisjärjestelmät.....	20
8 TOIMINTASUUNNITELMA HANKASALMI 2016-	24
9 SEURANTA JA ARVIOINTI.....	29
LÄHTEET	
LIITTEET	

JOHDANTO

Lähisuhdeväkivalta on tavallisinta parisuhteessa, mutta väkivaltaa esiintyy myös lasten ja vanhempien välillä sekä perheen lasten välillä. Useimmiten uhrina on nainen, mutta myös naiset käyttävät väkivaltaa miestä ja lapsia kohtaan. Väkivalta lähisuhteessa on tavallista kuin luullaankaan, usein piiloteltua ja kotona tapahtuvaa. Lähisuhdeväkivaltaa esiintyy kaikissa sosiaaliryhmissä sekä kulttuureissa.

Lähisuhdeväkivalta jää helposti tunnistamatta ja apu hakematta uhrin tai tekijän häpeän, pelon ja syyllisyyden takia. Lasten ja nuorten väkivallalle altistuminen joko kohteena tai näkijänä on vakava stressitekijä lapsen elämässä. Väkivalta vaikuttaa myös perheen aikuisten kykyyn toimia vanhempina. Väkivaltaongelma jää usein muiden ongelmien taustalle, käsittelemättä ja siten myös näkymättömäksi. Perheenjäseniin ja läheisiin kohdistunut väkivalta on aina rikos ja siihen voidaan ja pitää puuttua. Väkivallan ehkäiseminen ja lopettaminen vähentää asukkaiden inhimillistä kärsimystä ja säästää myös yhteiskunnan kustannuksia.

Lähisuhdeväkivallan ehkäisy on suuri haaste palvelujärjestelmille. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto ovat antaneet sosiaali- ja terveydenhuollolle v. 2008 lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset ”Tunnista, turvaa ja toimi”. Suosituksissa on määritelty lähisuhdeväkivaltaan ja sen ehkäisyyn liittyen mm. johtamista, vastuuta, tehtäviä, suunnitelmallisuutta, palveluja, toimintojen kehittämistä sekä henkilöstön osaamista ja yhteistyötä.

Vuoden 2015 alusta väkivaltaa ja kaltoinkohtelua kokeneiden tuesta on säädetty lain tasolla sosiaalihuoltolaissa (1301/2014). Sosiaalihuoltolain mukaan kunnan on järjestettävä sosiaalipalveluja ja muuta sosiaalihuoltoa väkivallasta ja muusta kaltoinkohtelusta aiheutuneeseen tuen tarpeeseen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ns. järjestämislain pohjalta on suunniteltu toteutettavaksi vuoden 2017 alusta. Uudistuksessa maa jaetaan viiteen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisalueeseen. Sosiaalihuolto, perusterveydenhuolto ja erikoissairaanhoido integroidaan yhteen ja palvelujen tuottamista uudistetaan. Lähisuhdeväkivallan ehkäisyn ja auttamisjärjestelmien osalta uudistuksen odotetaan merkitsevän osaamisen ja palvelujen vahvistumista.

2 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN MÄÄRITTELYÄ

Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, jossa tekijänä on uhrin nykyinen tai entinen avo- tai aviokumppani, seurustelukumppani, sisarus, vanhempi tai lapsi. Lähisuhdeväkivalta on vallan väärinkäyttöä lähisuhteessa tai uhkaa tällaisen vallan väärinkäytöstä.

Tässä toimintaohjelmassa lähisuhdeväkivallan ehkäisyä, tunnistamista ja puheeksi ottoa sekä auttamisjärjestelmiä on lähestytty seuraavasti:

ennalta ehkäisyllä on kolme tasoa:

- väkivallan ehkäiseminen ennen sen syntymistä (primääripreventio), kohdistuu koko väestöön
- väkivaltaisen käyttäytymisen riskitekijöihin kohdistuvat toimet, väkivaltaan puuttuminen ja jatkohoitoon ohjaaminen (sekundääripreventio)
- väkivaltaa jo kokeneiden hoito, asemaa parantavat toimet ja traumojen syntymisen ehkäiseminen (tertiääripreventio)

tunnistaminen ja puheeksi otto

- tunnistamiseen tarvitaan riittäviä tietoja, taitoja ja valmiuksia lähisuhdeväkivalta-
teemasta sekä asennetta ja rohkeutta ottaa lähisuhdeväkivalta puheeksi kysymäl-
lä sekä keskustelemalla asiasta ja tarvittaessa käyttämällä lähisuhdeväkivalta-
seulalomaketta apuna

auttamisjärjestelmät

- lähisuhdeväkivallan parissa työskentelevät edustavat monia eri ammattialoja, jo-
ten auttamisjärjestelmillä tarkoitetaan kunnan yleisiä palveluja ja väkivaltaan eri-
koistuneita palveluja sekä niiden välisiä hoitoketjuja, toimintaohjeita ja työnteki-
jöitä.

3 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN MUOTOJA

Lähisuhdeväkivaltaa voidaan kuvailla ja luokitella monella tapaa esimerkiksi seuraavasti:

Henkinen väkivalta

Henkinen väkivalta alkaa yleensä vähitellen. Väkivalta voi ilmetä esimerkiksi toisen nimittelemisenä, nöyryyttämisenä, pelotteluna, huutamisenä, mitätöimisenä tai alistamisenä ja vähättelynä. Henkistä väkivaltaa voi harjoittaa myös puhumattomuudella tai toisen mieliteiden huomiotta jättämisellä. Se voi ilmetä myös työnteon ja kodin ulkopuolisten menojen kuten ystävien ja sukulaisten tapaamisten rajoittamisena ja eristämällä uhri sosiaalisista verkostoista tai jättämällä uhri tekijän ja hänen perheensä välisen yhteydenpidon ulkopuolelle. Henkistä väkivaltaa on myös voimakas mustasukkaisuus ja itsemurhalla uhkaaminen.

Fyysinen väkivalta

Fyysinen väkivalta voi olla lyömistä, tönimistä, liikkumisen estämistä, potkimista, kuristamista, repimistä, kiinnipitämistä, ampuma- tai teräaseen käyttöä tai fyysisellä väkivallalla uhkailua. Usein pahoinpitely kohdistuu ruumiinosiin, joissa ulkopuolinen ei voi havaita vammoja, esimerkiksi käsiin, vatsaan tai selkään. Fyysiseen väkivaltaan liittyy usein tekijän tarve puolustaa toimintaansa joko vetoamalla esimerkiksi stressiin, alkoholinkäyttöön tai parisuhteen ongelmiin tai syyttämällä väkivaltaisuudesta uhria. Fyysinen väkivalta on aina rikos.

Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö

Seksuaalista väkivaltaa on esimerkiksi raiskaus, raiskauksen yritys tai seksuaalisen kanssakäymisen erimuotoihin painostaminen tai seksiin pakottaminen ja inesti. Seksuaalista väkivaltaa on myös seksuaalisella väkivallalla uhkailu, seksuaalinen halventaminen, pornografiaan pakottaminen, ehkäisyn käytön kieltäminen, aborttiin pakottaminen ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen.

Kaltoinkohtelu tai laiminlyönti

Kaltoinkohtelua ovat esim. kovaotteiset hoitotoimet ja toisen ihmisen vahingoittaminen lääkkeillä, päihteillä, kemikaaleilla tai liuottimilla. Laiminlyöntiä lapsen, vanhuksen tai vammaisen jättäminen vaille hoitoa, apua ja huolenpitoa tilanteissa, missä ao. on ollut muista riippuvainen.

Taloudellinen väkivalta

Taloudellinen väkivalta voi ilmetä esimerkiksi rahan käytön kontrollointina, kiristämisenä tai toisen rahojen ottamisena omaan käyttöön. Se voi ilmetä myös siten, että toinen tekee tärkeät taloudelliset päätökset yksin tai hallitsee rahattomuudella.

Kulttuurinen tai uskonnollinen väkivalta

Väkivalta voi olla myös hengellistä, jolloin henkiseen väkivaltaan liittyy uskonnollinen ulottuvuus. Sen ilmenemismuotoja ovat pelottelu, käännyttäminen, syyllistäminen, eristäminen ja kontrollointi. Hengellinen väkivalta voidaan katsoa sellaiseksi uskonnollisävytteiseksi käyttäytymiseksi, jolla pyritään murtamaan tai nujertamaan uskonnollisin uhkauksin, vaatimuksin tai pakottein toisen ihmisen elämäkatsomus, elämäntapa tai mielihäily.

Kunnian nimissä tehty väkivalta on vielä toistaiseksi ollut Suomessa vähäistä. Kunnianväkivallassa peruste väkivallalle on sosiaalisen kunniarakenteen suojeleminen ja säilyttäminen, taustalla yhteisöllisyyteen perustuvat perherakenteet. Kunniaan liittyvä väkivalta sisältää käsityksen perheen ja yhteisön häpäisystä. Siveysperiaatteita ja käyttäytymissääntöjä loukannutta tulee rangaista. Yksilön ajatellaan edustavan koko suvun ja yhteisön mainetta. Paine väkivallan käyttöön kasvaa, jos muut saavat tietää ”tottelemattomuudesta”, ja väkivallalla yritetään saada uhri käyttäytymään ”kuten hänen kuuluu”. Useimmiten väkivalta on isän tai veljen harjoittamaa, mutta myös nainen voi olla väkivallan tekijä. Kunniaan liittyvään väkivaltaan voi liittyä äärimmäisiä eristämisen tasoja sekä voimakasta valvontaa.

Vainoaminen

Myös vainoaminen (stalking) on lähisuhdeväkivallan muoto. Vainoamista on toistuva uhkailu, seuraaminen, tarkkailu tai yhteyden ottaminen tavalla, joka on omiaan aiheutta-

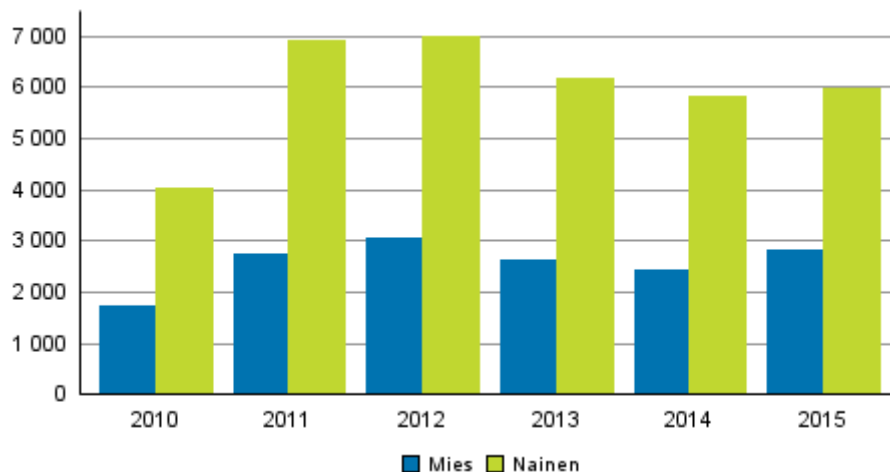
maan vainotussa pelkoa tai ahdistusta ja se voi äärimmillään kärjistyä henkeä uhkaavaksi väkivallaksi. Vainoon liittyvissä tilanteissa on tärkeää tehdä viranomaisyhteistyötä kaikkien osapuolten turvallisuuden varmistamiseksi. (Siukola 2014, Karhuvaara & Kaitue & Ruuhilahti 2013)

4 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN YLEISYYS JA VAIKUTUKSIA

4.1 Lähisuhdeväkivallan yleisyys

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2015 viranomaisten tietoon tulleissa pari- ja lähisuhdeväkivaltarikoksissa oli 8 800 uhria, mikä on 6,7 prosenttia edellisvuotta enemmän. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista 67,9 prosenttia oli naisia. Kuitenkin runsaat puolet törkeistä pahoinpitelyistä ja henkirikoksen yrityksistä kohdistui miehiin. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan syylliseksi epäillyistä 77,8 prosenttia oli miehiä. Uhreista neljännes oli alaikäisiä.

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta uhrin sukupuolen mukaan vuosina 2010–2015

Vuonna 2015 tilastoidusta perhe- ja lähisuhdeväkivallasta 40,7 prosenttia oli avio- ja avopuolisoiden välistä väkivaltaa. Osuus on vajaa kolme prosenttiyksikköä pienempi kuin vuonna 2014. Vajaa viidennes perhe- ja lähisuhdeväkivallasta tapahtui entisten avio- tai avopuolisoiden välillä. Avio- ja avopuolisoiden sekä entisten avio- ja avopuolisoiden välisessä väkivallassa uhri oli nainen noin 80 prosentissa tapauksista. Lukumäärällisesti avio-

ja avopuolisoiden sekä entisten avio- ja avopuolisoiden välinen väkivalta on edellisvuoden tasolla. Vuonna 2015 tuli ilmi 5 300 tapausta. Tässä tilastossa henkilöt katsotaan entiseksi avopariksi, jos he ovat asuneet yhdessä tilastovuotta edeltävänä vuotena, mutta eivät enää tilastovuonna.

Jos katsotaan vain täysi-ikäisiin kohdistunutta perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa, tästä tapahtui 32,3 prosenttia aviopuolisoiden välillä, 22,6 prosenttia avopuolisoiden välillä, 11,6 prosenttia entisten aviopuolisoiden välillä ja 14,0 prosenttia entisten avopuolisoiden välillä. Kaikkiaan täysi-ikäisiin kohdistuneesta perhe- ja lähisuhdeväkivallasta 80,5 prosenttia tapahtui nykyisten ja entisten avio- ja avopuolisoiden välillä. Miehillä tämä osuus oli 59,0 prosenttia ja naisilla 87,4 prosenttia. Miesuhreja oli 950 ja naisuhreja 4 300.

Runsaat puolet henkirikoksen yrityksistä ja törkeistä pahoinpitelyistä kohdistui miehiin. Miehen ollessa uhri puolet epäillyistä oli miehiä. Naisen ollessa törkeän pahoinpitelyn tai henkirikoksen yrityksen uhri, epäilty oli mies yli 90 prosentissa tapauksista. Törkeitä pahoinpitelyitä ja henkirikoksen yrityksiä oli vuonna 2015 yhteensä 292, joista miehiin kohdistui 157.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhrin 2010–2015

Uhrin ja epäillyn suhde/vuosi	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Yhteensä	5 768	9 660	10 053	8 802	8 245	8 794
Epäilty uhrin vanhempi	1 393	1 876	2 311	1 862	1 799	2 315
Sisarukset	288	574	572	586	486	505
Lapsi kohdistanut vanhempaansa	289	510	505	469	487	470
Puolisoiden välinen yhteensä	2 469	4 444	4 424	3 805	3 572	3 581
...Aviopuoliso	1 548	2 780	2 765	2 387	2 196	2 105
...Avopuoliso	921	1 664	1 659	1 418	1 376	1 476
Entinen aviopuoliso	530	970	920	873	830	760
Entinen avopuoliso	606	979	1 014	948	885	915
Muu samassa taloudessa asuva	193	307	307	259	186	248

Kaikista tilastoiduista perhe- ja lähisuhdeväkivaltarikoksista hieman yli puolet oli pahoinpitelyitä ja vajaa neljännes lieviä pahoinpitelyitä. Laittomia uhkauksia oli runsaat 14 prosenttia ja lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä vajaat 2 prosenttia kaikista tapauksista. Syylliseksi epäillyistä hieman vajaa puolet oli tekohetkellä alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Perhe- ja lähisuhdeväkivallasta hieman yli puolet tapahtui samassa asunnossa asuvien henkilöiden välillä.

Alaikäiset uhrin

Vuoden 2011 alussa voimaan tullut lainmuutos lisäsi kirjattujen pahoinpitelyiden määrää huomattavasti. Lainmuutoksen myötä alaikäiseen tai läheiseen kohdistetut lievät pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi. Lisäksi huhtikuun 2015 alussa tuli voimaan lastensuojelulain muutos (1302/2014), jolla laajennettiin ilmoitusvelvollisuutta tilanteissa, joissa on syytä epäillä lapsen henkeen tai terveyteen kohdistunutta rikosta. Vuonna 2015 tietoon tulleet vanhempien alaikäisiin lapsiinsa kohdistamat väkivaltatapaukset lisääntyivät 29,0 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Poikiin kohdistuvat teot lisääntyivät 37,9 prosenttia ja tyttöihin 19,6 prosenttia. Lainmuutokset näyttäisivät myös lisänneen naisten osuutta kaikista perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan syylliseksi epäillyistä. Vuonna 2010 perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan syylliseksi epäillyistä naisia oli 19,6 prosenttia ja vuonna 2015 vastaava osuus oli 22,2 prosenttia.

Vanhempien alaikäisiin lapsiinsa kohdistamasta väkivallasta noin kolmannes oli naisten tekemää. Naisten tekemän väkivallan osuus oli kuitenkin sitä suurempi, mitä nuorempi lapsi on uhrina. Kun uhri oli alle 6-vuotias, epäilty oli nainen (lapsen äiti) 36,9 prosentissa tapauksista. Kun uhri oli 15–17-vuotias, oli epäilty nainen 31,6 prosentissa tapauksista. Absoluuttiset luvut ovat melko pieniä, joten pienetkin muutokset voivat vaikuttaa prosentiosuuksiin suuresti.

Vanhempien alaikäisiin lapsiinsa kohdistama väkivalta 2015

Uhrin ikä/epäilty	Mies		Nainen		Epäilty yhteensä
	lkm	%	lkm	%	
0 - 6	522	63,0	306	36,9	828
7 - 14	673	62,8	398	37,1	1 071
15 - 17	162	68,3	75	31,6	237

Uhrin ikä/epäilty	Mies		Nainen		Epäilty yhteensä
	lkm	%	lkm	%	
Yhteensä	1 357	63,5	779	36,4	2 136

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan toistuvuus

Vuosien 2009–2015 aikana perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneista 3 500 oli henkilöitä, jotka ovat olleet poliisin tiedon mukaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhrina vähintään kahtena eri vuonna ja 650 kolmena eri vuonna. Kahtena vuonna uhriksi joutuneista naisia oli 76 prosenttia ja kolmena vuonna uhriksi joutuneista 85 prosenttia. Alakäisiä useampana vuonna uhriksi joutuneita oli 470.

Henkilö voi tilastoissa olla perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhrina useamman kerran myös saman vuoden aikana. Vuoden 2015 perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapauksia oli 8 800 ja niissä oli 6 900 eri uhria. Uhreista noin 1 300 oli henkilöitä, jotka joutuivat perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhriksi useammin kuin kerran vuoden 2015 aikana.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhrien ikä- ja sukupuolijakauma poikkeaa yleisesti väkivaltarikoksien uhrien ikä- ja sukupuolijakaumasta. Vuonna 2015 perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhrin olivat naisia 67,9 prosentissa tapauksista, kun yleisesti väkivaltarikoksien uhrin olivat naisia 45,1 prosentissa tapauksista. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltarikoksissa uhri oli useammin mies kuin nainen ainoastaan alle 15-vuotiaiden uhrien tapauksessa. Yleisesti väkivaltarikoksien uhrin ovat useammin miehiä kuin naisia.

Reilusti yli puolet henkirikoksista on miesten keskinäistä väkivaltaa (60 %). Toiseksi yleisin henkirikostyyppi on kuitenkin parisuhdekumppanin tai entisen kumppanin surmaama nainen (17 %). Nainen joutuu kumppaninsa surmaamaksi neljä kertaa miehiä useammin. Poliisin tietoon tullut väkivalta sekä perheissä että muissa olosuhteissa on pääasiassa miesten tekemää (yli neljä viidestä tapauksesta). Pahoinpitelyistä noin joka kymmenes tapahtuu perheen sisällä. Näissä uhrina on kolmessa neljästä tapauksesta nainen. Poliisin tietoon tullut rikollisuus edustaa kuitenkin vain pientä osaa kaikesta väkivallasta, ja etenkin kodeissa tapahtuvan ja lievän väkivallan osalta piiloon jäävän rikollisuuden osuus on suuri. (Terveyden – ja hyvinvoinnin laitos i.a.)

Jyväskylän Seudun Mielenterveysseura ry:n ylläpitää Kriisikeskus Mobilea. Hankasalmi on yksi Mobilen palvelujen piiriin kuuluvista kunnista. Mobilen tilastoimissa yhteydenotoissa ovat selvästi kasvaneet väkivaltaan liittyneet syyt:

Väkivaltaan liittyneet yhteydenotot

2013	1446
2014	1249
2015	1371

Sosiaali- ja terveydenhuollossa ei lähisuhdeväkivaltaa toistaiseksi systemaattisesti tilastoida. Lähisuhdeväkivaltaan liittyviä tietoja on löydettävissä mm. lastensuojeluilmoitusten syistä. Lähisuhdeväkivallan moninaisuuden vuoksi ilmiöstä jää toistaiseksi paljon piiloon ja tilastoimatta.

4.2 Lähisuhdeväkivallan vaikutuksia

Lähisuhdeväkivaltaa on aiemmin pidetty lähinnä tiettyihin sosiaaliryhmiin kuuluvien ongelmana ja siksi siihen puuttuminen on tapahtunut pääosin sosiaalitoimen piirissä ja kolmannen sektorin toimijoiden toimintana. Vasta viime vuosina on havahduttu kiinnittämään huomiota myös väkivallan terveydellisiin vaikutuksiin, mikä on tuonut läheisväkivallan terveydenhuollon toiminnan piiriin. Samalla on pantu merkille, ettei lähisuhdeväkivalta liity ikään, sukupuoleen, etniseen ryhmään, uskontoon eikä yhteiskunnalliseen tai sosioekonomiseen asemaan. Sen uhka on siis kaikille yhtäläinen.

Lähisuhdeväkivalta aiheuttaa sekä huomattavia yhteiskunnallisia yleiseen turvallisuuteen liittyviä, juridisia, taloudellisia ja palvelujärjestelmiin liittyviä, että yksilötason seurauksia. Yksilötasolla väkivallan uhrin, kuulijoiden ja näkijöiden ja heidän läheistensä jopa vuosikymmeniä kestäneitä kärsimyksiä ei ole kyetty tunnistamaan kyllin hyvin eikä tarjoamaan heille oikea-aikaisia ja riittäviä palveluita. Väkivaltaa suosiva kulttuurimme on sallinut väkivallan jatkumisen ja sitä on pidetty pitkälle perheen yksityisasiana etenkin, jos lapsi tai lapset eivät ole olleet sen kohteena. Lapsiin kohdistunut kuritusväkivalta on ollut meillä sallittua lainsäädännöllisesti melko pitkään vuoteen 1974 saakka, ja senkin jälkeen huomattava osa kasvattajista on hiljaisesti edelleen hyväksynyt väkivaltaiset kasvatusme-

netelmät ja käyttänyt niitä. Myös tekemättä jättäminen voi olla seurauksiltaan väkivaltaan rinnastettavaa kaltoinkohtelua tai laiminlyöntiä kuten ravinnotta tai suojatta jättäminen, taloudellisten varojen riisto tai vapaan liikkumisen estäminen. Usein eri väkivallan muodot yhdistyvät.

Terveydelliset seuraukset voivat toteutua hyvinkin pitkällä viiveellä, olla pitkäkestoisia ja välittyä osin myös seuraaviin sukupolviin. Monesti tapahtumien subjektiivinen kokeminen määrittelee enemmän sitä, millaiset vaikutukset siitä seuraavat kuin itse teko. Tästä näkökulmasta myös rajankäynti sen välillä mikä on väkivaltaa ja mikä ei, poistuu subjektiivisella tasolla. Kokemuksellisesti monesti eniten haavoittavia ovat teot, jotka tapahtuvat lähimpien ihmisten toimesta: ihmisten, joihin on luottanut eniten ja joista on eniten riippuvainen. Yleensä kodin pitäisi edustaa ihmiselle turvallisinta paikkaa. Jos väkivalta tapahtuu kotona, vieläpä toistuvasti, ei kokijalla ole ehkä mitään muuta korvaavaa paikkaa, missä voisi olla turvassa edes tilapäisesti. Jatkuvassa pelon ilmapiirissä ja sen uhan alla elämisessä tapahtuu ihmisen elimistössä aineenvaihdunnallisia muutoksia, jotka johtavat elintoimintojen pysyviin muutoksiin ajan myötä. Suurimmat vaikutukset tapahtuvat kehittyvien lasten aivojen kohdalla. Mikä tahansa muukin stressi voi aiheuttaa samantyyppisiä biologisia vaikutuksia elimistöön, jos vaikutukset jatkuvat pitkään. Eläinkokeissa on kuvattu pitkäkestoisen stressin vaikuttaneen mm. immuunijärjestelmään, stressihormonitasoihin, aivojen välittäjä-ainepitoisuuksiin ja jopa kromosomeihin. Sairaustiloina edellä mainitusta voi aiheutua esim. muutoksia verisuoniston seinämiin, sokeriaineenvaihduntaan, luuston rakenteeseen ja aivojen eri osien toimintaan ja rakenteeseen.

Biologisten muutosten rinnalla tapahtuu samanaikaisesti myös psyykkisiä ja sosiaaliseen käyttäytymiseen liittyviä muutoksia, jotka heijastuvat myös lähipiiriin ja vaikuttavat oppimis- ja työkykyyn, vuorovaikutukseen ihmissuhteissa, sopeutumiskykyyn muutostilanteissa ja elämänhallintaan yleisesti. Seurannaisvaikutukset riippuvat siitä, millaisia voimavaroja, selviytymiskeinoja ja yksilöllisiä ominaisuuksia uhrilla on, millaisissa olosuhteissa ja elämäntilanteessa asiat tapahtuvat, millaisia turvaverkostoja hänellä on käytettävissään ja miten hän mielessään tapahtuneen tulkitsee.

Väkivallan omakohtaisten kokemusten haitallisuuden arviointia vaikeuttaa se, että väkivalta vaikuttaa ajatteluun ja kokemusmaailmaan niin, että se taannuttaa, vie voimia, tekee avuttomaksi ja vähentää luottamusta myös mahdollisiin auttajiin, itsetunto heikkenee eikä uhri näe itseään riittävän arvokkaana hakemaan ja saamaan apua. Tekijän kontrolloiva käytös voi myös heikentää uhrin avun hankkimismahdollisuuksia. Psykkisistä sairauksis-

ta ja oireista ainakin unettomuutta, paniikkihäiriöitä, ahdistusta, masennusta, traumape-
räistä stressihäiriötä, psykoosia, dissosiaatiohäiriöitä ja kaksisuuntaista mielialahäiriötä
on kuvattu vakavan väkivallan uhrina eläneillä. Raja sisäisen ja ulkoisen maailman välillä
häviää, kun sitä väkivalloin murretaan, yksilön haavoittuvuus lisääntyy ja uhkatekijät ja
niiden hallinta vaikeutuvat olennaisesti. Uhrin elämänlaatu heikkenee, kun ei ole mahdol-
lisuutta saada tukea ja turvaa läheisiltä. Monet lääkitsevät pahaa oloaan ja psyykkisten ja
sosiaalisten vuorovaikutushäiriöiden oireita alkoholilla, rauhoittavilla lääkkeillä ja muilla
päihteillä. Tämä saattaa vaikeuttaa tilannetta edelleen ja syntyy ylykkeitä myös itsetuhoi-
selle käyt-täytymiselle. Väkivaltakokemuksista jää myös ruumiillisia muistoja kuten ahdis-
tus- tai paniikkioireita, hikoilua, sydämentykytystä ja kipua, jotka palautuvat tietyissä ti-
lanteissa ja muistuttavat alkuperäisistä väkivaltakokemuksista. Näitä oireita tutkittaessa
niille ei löydy elimellisiä selityksiä ja oireet saatetaan nimittää luulosairaudeksi tai mitä-
töidä kokonaan.

Lasten kohdalla suojan ja huolenpidon tarve on voimakkaampaa kuin aikuisella jo hengis-
sä selviytymisen kannalta. Lapsen kyky hakea omatoimisesti apua on rajoittunutta ja ym-
märrys ja kyky arvioida tapahtunutta samoin. Hänellä ei ole vertailukohtaa normaalin ja
epänormaalin erottamisesta toisistaan eikä tietoa lainsäädännöstä ja oikeuksistaan eikä
hän pysty itsenäisesti päättämään, milloin hakee apua. Mitä pienemmästä lapsesta on ky-
symys, sitä riippuvaisempi lapsi on vanhempien tai huoltajiensa toimista ja sitä voimak-
kaammat tuhoavat vaikutukset myös fyysisestä näkökulmasta katsoen ovat. Myös läheis-
ten välisen väkivallan näkijänä ja kuulijana lapsi altistuu biologisille, psyykkisille ja sosiaa-
lisille vaurioille varsinkin, jos väkivallan uhka ja kireä ilmapiiri on toistuvaa ja jatkuvaa.
Väki-valtaisten vanhempien asema vanhempana lasten silmissä heikkenee väkivallan ko-
kemisen ja todistajana olemisen myötä ja siten myös lapsen luottamus odotettavissa ole-
vaan apuun ja turvaan vanhemmalta romuttuu. Jos vain toinen vanhemmista on väkival-
tainen ja toinen uhri, voi lapselle syntyä tarve suojella uhrina olevaa vanhempaa jopa siinä
määrin, että lapsen oma elämä ja lapsuus jäävät elämättä ja hän ottaa toisen aikuisen roo-
lin perheessä. Tällä on vakavia seurauksia lapsen normaaliin kehitykseen. Väkivaltaisessa
ympäristössä eläminen altistaa samalle käyttäytymistavalle myös omassa elämässä ja toi-
mintamallit siirtyvät sukupolvelta toiselle. Mekanismi välittyy sekä biologisten järjestel-
mien että sosiaalisten ja psyykkisten toimintamallien kautta.

Edellä mainittujen terveyttä uhkaavien ja vaurioittavien seikkojen vuoksi myös tervey-
denhuolto on aktivoitumassa väkivaltaan puuttumisessa. Siitä osoituksena on THL:n oh-
jaamat ja rahoittamat terveydenhuoltoon suunnatut kehittämishankkeet ja kehittämistyön
tuki ja aihepiiriä käsittelevät materiaalit.

5 Lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisy ja auttamisjärjestelmät

5.1 Ennaltaehkäisy

Lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö ja palvelujen järjestämisvastuu kuuluu kunnalle. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) koordinoi valtakunnallista lähisuhdeväkivallan ehkäisytyötä. Aluehallintovirastot tukevat kuntien työskentelyä.

Kunnissa / alueilla läheissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyn perusrakenteita ovat:

- lähisuhdeväkivallan ehkäisyn ohjelma/ -suunnitelma
- lähisuhdeväkivallan monialainen työryhmä
- lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön koordinaattori

Kunnassa tulee olla lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön koordinaattori, joka huolehtii poikkihallinnollisen ja moniammatillisen työn toimivuudesta. Koordinaattori tulee nimetä virallisesti, jotta tehtävää hoitava saa valtuutuksen ja resursseja tehtävän hoitamiseen. Kunnan velvollisuus on laatia läheisväkivallan toimintaohjelma/-suunnitelma ja sen pohjalta palvelurakenteet ja toimintatavat lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyä ja avun tarjoamista varten. Lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön tulee sisältyä kuntien hyvinvointistrategioihin ja turvallisuussuunnitelmiin. Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen kuuluu kunnassa kaikille hallinnonaloille. Kuntien tulee huolehtia henkilökunnan koulutuksesta liittyen lähisuhdeväkivallan kysymyksiin. Henkilökunnalla tulee olla perustietoa lähisuhdeväkivallasta ilmiönä, väkivallan vaikutuksista hyvinvointiin ja terveyteen sekä väkivallan uhrin kohtaamisesta.

Kunnassa asiakastyötä tekevän henkilökunnan tulee tuntea kuntansa toimintatavat lähisuhdeväkivaltatilanteissa. Paikallisen palveluverkoston tunteminen ja hyvä yhteistyö eri viranomaisten kesken ovat tehokkaan väkivallan ehkäisytyön edellytyksiä. Palvelujen etsiminen ei saa jäädä asiakkaan vastuulle. Kaikissa sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluissa on huolehdittava siitä, että asiakkaat saavat nopeasti kriisiavun ja hoidon väkivallan aiheuttamaan kriisiin.

Väkivallan ehkäisyssä ja palvelujen järjestämisessä on otettava huomioon koko väestö ja erityisesti lapset, ikäihmiset, vammaiset sekä maahanmuuttajataustaiset henkilöt. Turvataitokasvatuksella voidaan esim. lapsille, nuorille ja vammaisille opettaa taitoja, joiden

avulla he osaavat suojella itseään ja puolustaa rajojaan joutuessaan esim. väkivallan, ahdistelun tai seksuaalisen hyväksikäytön tilanteisiin.

5.2 Tunnistaminen ja puheeksiotto

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten tulee työssään tunnistaa läheisväkivallan merkkejä ja ottaa asia puheeksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos suosittelee lähisuhdeväkivallan riskin systemaattista kartoittamista.

Kartoituksille on nähty erityistä tarvetta mm.

- äitiys- ja lastenneuvoloissa sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa
- päihde- ja mielenterveystyössä
- päivystyksissä
- lastensuojelussa

Puheeksiottamisen tueksi on kehitetty erilaista materiaalia / lomakkeita. Lomakkeiden käyttö edellyttää perustietoa lähisuhdeväkivallasta. Lomakkeet ovat kysymisen ja kirjaimisen apuvälineitä, jotka täytetään vuorovaikutustilanteessa asiakkaan kanssa. Mm. seuraavia työkaluja löytyy STM:n/THL:n nettisivuilta:

- Puheeksi ottamisen muistilista (STM)
- Lähisuhdeväkivallasta kysyminen ja uhrin kohtaaminen (THL)
- Lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomake (THL)
- Ohjeistus lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomakkeen täyttämiseen (THL)
- Henkilökohtainen turvasuunnitelma (THL)
- Pahoinpitely – ja kehokarttalomake PAKE (THL)
- Raiskatun akuuttiapu –kansio
- Riskinarviointilomake (MARAK), minkä käyttö edellyttää Marak –menetelmän (moniammatillinen riskin arviointi) koulutusta.

THL:n lomakkeet on kehitetty yhteistyössä Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kanssa. Jyväskylän terveydenhuollon yhteistoiminta-alueella käytössä olevat lomakkeet poikkeavat hieman THL:n lomakkeistosta. Keski-Suomessa on tavoitteena käyttää seuraavia VISH-hankkeessa kehitettyjä lomakkeita:

- Lähisuhde- ja kuritusväkivallan suodatin- ja kartoituslomake / Lähisuhde- ja kuritusväkivaltakokemusten vaikutusten ja hoidon tarpeen arviointi
- Lähisuhde- ja kuritusväkivallan turvallisuusriskin arviointilomake
- Turvasuunnitelma lähisuhde- ja kuritusväkivaltatilanteisiin

Lähisuhde- ja kuritusväkivallan suodatin- ja kartoituslomake sisältää viisi varsinaista suodatinkysymystä.

Kun läheisväkivalta todentuu kartoituksella tai muutoin, tärkein tehtävä on arvioida tilanteen vaarallisuus väkivallan uhrin ja lasten kannalta. Akuutit toimenpiteet tulee osata tehdä välittömästi. Jatkotoimenpiteissä tärkeää on suunnitelmallisuus ja selkeä vastuutaho.

Lastensuojelun tarpeesta ilmoitetaan lastensuojeluilmoituksella ja iäkkään henkilön palvelutarpeesta omalla ilmoituksella.

5.3 Auttamisjärjestelmät

Lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisy ja väkivaltaa kohdanneiden palvelujen järjestäminen kuuluvat kunnille. Koska kuntia on monen kokoisia, ovat myös palvelujärjestelmät erilaisia. Kuntien ja myös seurakuntien työntekijöiden, jotka työskentelevät eri ikäisten ihmisten kanssa tulee tuntee lähisuhdeväkivallan toimintaketjut ja auttamisjärjestelmät.

Terveystieteiden osastoissa ydintoimijoita ovat vastaanotot, äitiys- ja lastenneuvolat sekä jatkohoidon suhteen erilaiset psykososiaaliset palvelut.

Sosiaalihuollossa merkittävin toimija on lastensuojelu, mutta aikuissosiaalityössä ja vanhustalouksissa kohdataan myös lähisuhdeväkivaltaa.

Keskustelu- ja kriisiapua tarjoavat myös seurakunnat ja monet järjestöt. Netti tarjoaa asiasta tietoa ja tukea. Vertaistukiryhmä voi toimia toipumisen tukena.

Valtakunnallisesti lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen on noussut kovasti esille hilljattain, ja vuoden 2015 alusta turvakodit on siirretty valtion vastuulle.

Apua ja tukea tarvitsee myös lähisuhdeväkivallan tekijä. Tämä tuki järjestetään joko sote-palveluissa tai ohjaamalla asiakas mahdollisiin erityispalveluihin.

6 LÄHISUHDEVÄKIVALTAAN LIITTYVÄÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ

Rikoslakiin sisältyy lähisuhdeväkivaltaan liittyviä säädöksiä kuten:

- *pahoinpitelyrikokset*: pahoinpitely, törkeä pahoinpitely ja lievä pahoinpitely
- *seksuaalirikokset*: raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen te-koon, seksuaalinen ahdistelu, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö
- *muita rikoksia*: kotirauhan rikkominen, viestintärauhan rikkominen, törkeä kotirauhan rikkominen, vapaudenriisto, törkeä vapauden riisto, laitton uhkaus, vainoaminen, pakottaminen

Rikoslain mukaan, jos työntekijän tietoon tulee suunnitteilla oleva vakava väkivallan teko, joka olisi estettävissä, tulee hänen ilmoittaa siitä poliisille rangaistuksen uhalla. Lähisuhde- ja perheväkivallan olleessa kyseessä tällaisia törkeitä väkivallan tekoja ovat: raiskaus, törkeä raiskaus, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, murha, tappo, surma, törkeä pahoinpitely, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, törkeä terveyden vaarantaminen ja kaappaus. Jo tapahtuneista väkivaltarikoksista ei ole velvollisuutta (eikä oikeutta) ilmoittaa, ellei viranomaisen perustellusti sitä pyydä. Pyytävä viranomaisen ilmoittaa aina sen lain, johon tiedonantovelvollisuus perustuu. (Salla Hyvärinen & Jari Hautamäki: Katkaise väkivalta. Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn ohjaaminen esitutkinnasta väkivaltaa katkaisevaan palveluun. THL, Ohjaus 10/2013. Helsinki 2013)

Laki lähestymiskiellosta sisältää lähestymiskiellon lisäksi erikseen säädöksen perheen sisäisestä lähestymiskiellosta.

Lastensuojelulaissa on laajaa toimijajoukkoa koskeva ilmoitusvelvollisuus, jonka mukaan sosiaalihuollolle on ilmoitettava, jos nämä työntekijät/luottamushenkilöt ovat tehtäväsäään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelutarpeen selvittämistä. Lisäksi näillä laissa mainituilla tahoilla on velvollisuus ilmoittaa poliisille, jos on syytä epäillä, että alle 18-vuotiaaseen lapseen on kohdistunut seksuaalirikos. Lastensuojeluviranomaisilla on velvollisuus ilmoittaa poliisille, jos on syytä epäillä lapsen pahoinpitelyä ja törkeää pahoinpitelyä.

Ennakollisen lastensuojeluilmoituksen tekeminen on mahdollista jo ennen lapsen syntymää, jos lapsen epäillään altistuvan väkivallalle tai laiminlyönnille synnyttyään.

Myös jokainen kansalainen voi tehdä lastensuojeluilmoituksen, jos havaitsee lapsen hoidossa laiminlyöntiä tai havaitsee tai epäilee lapsen kohdistuvaa väkivaltaa. Laissa lapseen

kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikkoksen selvittämisen järjestämisestä säädetään, miten järjestetään poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa tehtävä tutkimus epäillyn lapsen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikkoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi sairaanhoitopiirin toimesta.

7 HANKASALMEN LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISYN TOIMINTAOHJELMA

7.1 Taustaa

Hankasalmella on asukkaita noin 5300. Hankasalmelle syntyy vuosittain noin 50 lasta. Yli 75-vuotiaita on Hankasalmella n. 12 % väestöstä. Hankasalmi vastaa itse sosiaalihuollon järjestämisestä Keski-Suomen sairaanhoitopiiri järjestää erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon, minkä tuottaa Keski-Suomen seututerveyskeskus- Perusterveydenhuollon liikelaitos.

Hankasalmen kuntaan on perustettu lähisuhde- ja perheväkivallanehkäisyn työryhmä vuoden 2016 alussa. Yhdyshenkilönä ja koordinaattorina toimii sosiaalityöntekijä Päivi Mustonen. Työryhmään on nimetty edustajat myös nuorisotoimesta, päivähoidosta, koululta, seurakunnasta, JYTE:sta, Jyväskylän kaupungilta ja Keski-Suomen sairaanhoitopiiristä.

7.2 Lähisuhdeväkivallan yleisyys

Poliisin tilaston mukaan Hankasalmella on ollut perheväkivaltaan liittyviä kotihälytystehtäviä vähenevässä määrin.

Perheväkivaltaan liittynet kotihälytykset:

2013	26 kpl
2014	19 kpl
2015	16 kpl

Kriisikeskus Mobilen kriisityöhön on tullut Hankasalmelta 161 yhteydenottoa ja sosiaalipäivystykseen 21 yhteydenottoa vuonna 2015. Tilastoista ei käy ilmi Hankasalmelta tulleiden yhteydenottojen syyt, mutta eniten yhteydenottoja tulee koskien elämänkriisejä ja väkivaltaa.

Kouluterveyskyselyyn vuonna 2013 vastanneista 8-9. luokkalaisista 24 % ja 7 % lukion 1. ja 2. luokkalaisista ilmoitti kokeneensa fyysistä uhkaa vuoden aikana. Seksuaalista väkivaltaa joskus tai toistuvasti oli kokenut 8-9.luokkalaisista 15 % ja lukion 1-2. luokkalaisista 17 %.

Lastensuojeluun liittyviä vireilletuloja Hankasalmen kunnassa oli vuonna 2015 yhteensä 101, joista 29:ään liittyi väkivaltaa tai sen uhkaa joko vanhemman tai lapsen taholta.

	ilmoitukset	hakemukset
lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	2	
lapsen väkivaltainen käyttäytyminen	5	
lapsen väkivaltakokemus	7	2
perheväkivalta tai sen uhka	7	2
perheristiriidat, joihin liittyy väkivaltaa tai sen uhkaa	4	
yhteensä	25	4

7.3 Paikalliset tavoitteet

Työryhmätyöskentelyssä paikallisiksi tavoitteiksi muotoutuivat:

- lähisuhdeväkivallan ehkäisy ja siihen liittyvien rakenteiden vahvistaminen
- lähisuhdeväkivaltaan liittyvien palvelujen / auttamisjärjestelmien selkiyttäminen

Lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelmaan sisällytetään vuosittain arvioitava toimintasuunnitelma. Tärkeimmät lähiajan tavoitteet liittyvät tiedottamiseen, henkilöstön koulutukseen ja monialaiseen yhteistyöhön.

7.4 Lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyn rakenteet

Hankasalmella toimii lähisuhdeväkivaltatyöryhmä, jonka puheenjohtajan ja jäsenet nimeää toistaiseksi Hankasalmen perusturvalautakunta eri toimijoiden ehdotusten pohjalta. Työryhmässä on edustus kunnan sosiaalihuollosta (lastensuojelu, aikuissosiaalityö, vanhuspalvelut) ja sivistystoimesta (varhaiskasvatus, koulut, nuorisotyö), perusterveydenhuollosta (äitiys- ja lastenneuvola, vastaanotot, erityispalveluyksikkö, erityistyöntekijät, koulupsykologi), seurakunnasta ja poliisista.

Työryhmän tehtävänä on valtuustokausittain päivittää lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma ja vuosittain arvioida ohjelmaan sisältyvä toimintasuunnitelma. Työryhmän keskeinen tehtävä on varmistaa tiedotusta, koulutusta ja paikallista tiedonkeruuta lähi-

suhde-väkivallasta. Työryhmä kokoontuu tarvittaessa kuitenkin vähintään kaksi kertaa vuodessa. Hankasalmen lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön koordinaattorin nimeää Hankasalmen perusturvalautakunta.

7.5 Paikalliset toimijat ja auttamisjärjestelmät

Hankasalmella lähisuhdeväkivaltaa kohdataan mm. peruspalveluissa, seurakuntatyössä ja poliisin työssä. Näissä lähisuhdeväkivalta otetaan tarvittaessa puheeksi, mahdollisesti kartoitetaan ja asiakas/perhe ohjataan sovitusti asiantuntijapalveluihin. Lasten kohdalla merkittävä rooli on lastensuojelulla. Hoito-/toimintaketjuilla kuvataan toimintaprosessien eteneminen.

Keski-Suomen seututerveyskeskus

Keski-Suomen sairaanhoitopiiri järjestää Hankasalmen erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon palvelut. Perusterveydenhuollon tuottajana toimii sairaanhoitopiirin alainen Keski-Suomen seututerveyskeskus – Perusterveydenhuollon liikelaitos. Terveyskeskus sijaitsee Hankasalmen kirkonkylällä.

Neuvola

Hankasalmen neuvolan vastaanotto sijaitsee Hankasalmen terveysasemalla. Terveystenhoitajille on jaettu asiakkaat taajamien mukaan. Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskus noudattaa toiminnassaan neuvolatoimintaa, koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoa sekä lasten ja nuorten ehkäisevää suun terveydenhuoltoa koskevaa toimintaohjelmaa. Neuvolassa käytetään systemaattisesti läheisväkivallan suodatin ja kartoituskyselyä. Ensimmäinen kysely tehdään äidin ollessa raskausviikolla 22 (sekä isälle ja äidille jos molemmat paikalla), 6 kk neuvolassa ja 4 v neuvolassa. Ensin tehdään suodatinkysymykset, ja jos niiden perusteella herää huoli, jatketaan kartoituskysymyksiin. Tämän jälkeen tehdään tarvittaessa lastensuojeluilmoitus.

Vastaanotot

Lääkäreiden vastaanotot toimivat väestövastuuperiaatteella Hankasalmen terveysasemalla. Ilta- ja viikonloppupäivystys on Jyväskylässä Keski-Suomen keskussairaalassa.

Sairaanhoitajan vastaanotot toimivat ajanvarauksella. Vastaanotoilla tehdään hoidon tarpeen arviointia ja ohjantaa, sairaanhoidollisia toimenpiteitä ja kirjoitetaan sovitusti sairaus-lomatodistuksia. Terveysasemalla työskentelee myös psykologi ja depressiohoitaja.

Perusturva- / sosiaalipalvelut

Hankasalmen kunta järjestää hankasalmelaisten sosiaalipalvelut.

Lapsiperhetyö

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelulain mukaan: lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja kiireelliseen sijoitukseen ja huostaanottoon liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Hankasalmella lapsiperhetyöhön/lastensuojeluun on käytettävissä sosiaalityön ja perhetyön asiantuntemus. Lastensuojelulla on vahva rooli lapsiin liittyvän väkivallan ehkäisemisessä, hoidossa ja hoitoon ohjauksessa. Lastensuojelun käytössä on lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn tutkimisen ja hoidon malli.

Aikuissosiaalityö

Aikuissosiaalityössä pyritään tukemaan asiakkaan elämänhallintaa. Aikuissosiaalityö on ohjausta ja neuvontaa, tuen tarpeiden kartoitusta ja taloudellisen tuen jakoa. Aikuissosiaalityössä tehdään yhteistyötä työllistämisen-, päihde- ja mielenterveyspalvelujen kanssa. Aikuissosiaalityöhön kuuluvat myös vammaispalvelut sisältäen kehitysvammaispalvelut. Työllisyyspalvelut ottavat aikuissosiaalityöhön yhteyttä, mikäli asiakastyössä ilmenee lähisuhdeväkivaltaepäily.

Vanhuspalvelut

Vanhuspalvelut koostuvat pääasiallisesti kotihoidosta, tukipalveluista, omaishoidon tuesta, palveluasumisesta, tehostetusta palveluasumisesta ja hoivahoidosta. Erityisesti kotihoidossa ja palveluohjaajan tehtävissä lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja puheeksi

ottoon tulee kiinnittää huomiota. Laissa ikääntyneen väestön tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista, sekä sosiaalihuoltolaissa on säädetty iäkkään henkilön palvelutarpeesta ilmoittamisesta.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus pitää sisällään päivähoidon, esiopetuksen ja aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelut. Varhaiskasvatuksessa väkivallan epäilyt heräävät yleensä lapsen puheiden, käyttäytymisen tai lapsessa näkyvien väkivallan jälkien perusteella. Havaintoja tehdään satunnaisesti ja niihin tartutaan välittömästi päivittäisissä keskusteluissa perheen kanssa. Tarvittaessa konsultoidaan muita asiantuntijoita.

Koulut

Hankasalmella n. 550 oppivelvollisen lapsen ja nuoren perusopetuksesta huolehtii neljä perusopetusta antavaa koulua, joista kolme on alakouluja (Aseman koulu, Niemisjärven koulu, Ristimäen koulu 1-6 lk) ja yksi yhtenäiskoulu (Kuuhanaveden koulu 1-9 lk). Lisäksi Hankasalmella toimii lukio. Kouluilla on käytössä kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma KiVa-koulu.

Seurakunta

Seurakunta näkee ihmisten vuorovaikutuksen tarkoituksen olevan rakkauden, luottamuksen, oikeudenmukaisuuden ja turvallisuuden toteuttamisessa. Kaikki väkivalta loukkaa näitä tavoitteita. YK:n ihmisoikeuksien julistuksen mukaan väkivalta on ihmisoikeusrikkomus. Suomen lain mukaan väkivalta on rikos, koteihin piilotettunakin. Myös kirkko on ottanut selkeän kannan perhe- ja parisuhdeväkivaltaan: se on rikos ja synti. Kirkon sivuilla ohjataan väkivaltaa kokeneita avun piiriin. Kirkko tarjoaa diakoniatyöntekijän, perheasiain neuvottelukeskukseen, Palvelevan puhelimen ja Palvelevan netin kautta keskusteluapua ja tukea väkivaltaa kokeneille. Kirkko ohjaa väkivaltaa kokeneita myös muiden palveluiden piiriin tarpeen mukaan. Alaikäiseen kohdistuvasta väkivallasta tiedon saanut työntekijä tekee lastensuojeluilmoituksen. Silloinkin, kun uhri puolustaa väkivallan tekijää on pyrittävä varmistamaan uhrin turvallisuus ja väkivallan käytön loppuminen

Poliisi

Sisä-Suomen poliisilaitos toimii Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueella. Poliisilaitoksen pääpoliisiasema, hallinnollinen ja johdollinen keskus, sijaitsee Tampereella. Sisä-Suomen poliisilaitos palvelee 17 paikkakunnalla. Hankasalmella ei ole omaa poliisilaitosta. Aina väkivaltatapauksissa kehoitetaan ottamaan yhteyttä poliisiin.

8 TOIMINTASUUNNITELMA HANKASALMI 2016-

TOIMENPIDE	TAVOITE	SISÄLTÖ	VASTUUT	AIKATAULU	MITTARIT
1. TOIMINNAN RA- KENTEET SEKÄ MONITOIMIJAISET VERKOSTOT	Lähisuhdeväkivallan ehkäisy ja hoitami- nen tehdään sovi- tus-ti toimijoiden yhteis-työnä	Hankasalmen lähisuhdeväki- vallan ehkäisyn toimintaoh- jelma on hyväksytty. Monialainen lähisuhdeväki- valta työ- ryhmä ohjaa ja koordinoi toimintaa. Lähisuhdeväkivaltatyöryhmä päivittää vuosittain toiminta- suunnitelman aikatauluineen ja toimenpiteineen. Toimialat vastaavat toimintasuunni- telman toteutuksesta omalta osaltaan. Lähisuhdeväkivallan koordi- naattori yhteistyössä maa-	Perusturva- lautakunta Perusturva- lautakunta Lähisuhde- väkivalta-työryhmä Lähisuhde- väkivallan koordinaattori		Asetettu lähisuhde- väkivalta- työryhmä -kokoukset/v. -päivitys/v. Nimetty lähisuhde- väki- vallan koordinaatto- ri -osallistuminen yhteisiin tilaisuuksii-

		kunnallisten toimijoiden kanssa huolehtii tiedon välityksestä ja paikallisen toiminnan aktivoinnista			
2. HENKILÖSTÖN KOULUTUS	Turvataan palveluiden hyvä toteutuminen ja laatu	Henkilöstön perehdytys ja sisäinen, sekä ulkoinen koulutus. Lähisuhdeväki-valtakoulutukseen tulee osallistua henkilöstö neuvola- ja kouluterveydenhuollosta, varhaiskasvatuksesta, oppilashuollosta, opetustoimesta, nuorisopalveluista, lasten-suojelusta, aikuissosiaalityöstä, vammaispalveluista sekä ikäihmisten palveluista. Keskeisten toimijoiden osalta huolehditaan tarvittavan syventävän tai erityiskoulutuksen järjestämisestä/koulutukseen	Esimiehet vastaavat henkilöstön osallistumismahdollisuuksista koulutukseen.		Koulutus: -osallistujat/v. -koulutuspäivät/v.

		pääsystä.			
3. TERVEYDEN EDISTÄMINEN, TURVALLISUUS JA ENNALTA EHKÄISEVÄ TYÖ	Terveyttä ja turvallisuutta edistävää ja ehkäisevää työtä ta- pahtuu kaikissa pe- ruspalveluissa, ta- voitteena vähentää lähisuhdeväkivaltaa	Lähisuhdeväkivallan ehkäisy ymmärretään kaikille palve- luille kuuluvaksi arjen turval- lisuuden ja hyvinvoinnin sekä terveyden edistämiseksi. Äitiys- ja lastenneuvolassa käytetään systemaattisesti suodatin- ja kartoitus- lomakkeita. Muissa palveluis- sa lomakkeita hyödynnetään tarvittaessa.	Toimintayksiköt toteuttavat esimiesten tuella		Lähisuhdeväkivallan kartoituslomakkei- den käyttö ja kerä- tyn tiedon hyödyntämi- nen
4. HENKILÖSTÖN HYVINVOINTI	Varmistetaan osaa- va ja jaksava henki- löstö sekä työn jatkuminen	Henkilöstölle turvataan lähi- suhde-väkivaltatyössä tar- peellinen <ul style="list-style-type: none"> • koulutus • esimiehen tuki • debriefing • työnohjaus 	Henkilöstön hyvinvointiin liittyvät toimen- piteet ja rahoi- tus ovat toimin- yksikköjen vas- tuulla. Lähisuhdeväki- valtatyöryhmä seuraa toteutu-		Henkilöstöltä kerät- ty palaute

			mista		
5. TARPEISIIN VAS- TAAVA PALVELU- RAKENNE	Lähisuhdeväkivalta- palvelut muodosta- vat palveluraken- teen, jossa on saa- tavilla perus- ja erityistason palve- luita akuuttiin ja pidempikestoiseen tarpeeseen	Palvelut ovat yleisesti tiedos- sa. Peruspalveluissa lähisuh- deväkivalta otetaan puheeksi ja kartoitetaan. Tarvittaessa asiakkaat ohja- taan jatkohoitoon ja - palveluihin.	Toimintayksiköt toteuttavat esi- miesten tuella		Lähisuhdeväkivalta- työryhmä arvioi vuo- sittain toiminnan toteutumista. Asia- kaspalautteen ke- rääminen mahdol- lista?
6. TILASTOINTI	Tavoitteena on saa- da tietoa ilmiön laa- juudesta, tunnista- misesta ja jatkohoi- toon ohjautumisesta	Lähisuhdeväkivaltaan liitty- vää tilastointia kehitetään ja kerätään hyödyntäen valta- kunnallista ohjeistusta mm. neuvoloissa ja koulutervey- denhuollossa kerättyjen ter- veyskyselyjen tulokset, lähi- suhdeväkivaltaan liittyvät hälytykset, lastensuojeluil- moitusten ja palvelu-tarpeen selvittämisen syyt, sosiaali-	Toimintayksiköt toteuttavat esi- miesten tuella. Lähisuhdeväki- valtatyöryhmä käsittelee/kerää tilastot perus- turvalautakunnalle		Tilastoinnin toteu- tuminen ja saadut yksikkökohtaiset lukumäärät ja tiedot väkivallasta

		päivystykseen tulleet yhteydenotot.			
7. TIEDOTUS	Kuntalaisille ja henkilöstölle on saatavilla ajankohtaista tietoa lähisuhdeväkivalta-palveluista ja toimintatavoista	Lähisuhdeväkivallan toiminta-ohjelma on julkaistu kunnan nettisivuilla. Henkilöstölle suunnattu tiedotus on ajantasaista ja säännöllistä. Osaamisen vahvistaminen koulutusten kautta. Kuntalaisille annetaan tietoa, mistä ja mitä väkivaltapalveluita on tarjolla, mm. kunnan nettisivuilta ja paikallis-lehdestä, ja kuntalaiset tietävät missä kysytään väkivallasta ja missä sen voi ottaa puheeksi.	Lähisuhdeväkivalta-työryhmä Lähisuhdeväkivallan koordinaattori. Kunnan toimialat		-tiedot/jutut nettisivuilla -tiedot/jutut paikallislehdessä/v.

<p>8. TOIMINNAN SI- SÄLlyTTÄMINEN MUIHIN OHJEL- MIIN</p>	<p>Lähisuhdeväkivalta- työn kytkeminen laajemmin kunta- laisten hyvinvointiin liittyviin suunnitel- miin</p>	<p>hyvinvointikertomus oppilashuolto lasten ja nuorten hyvinvointi- suunnit. päivähoito vammaisstrategia vanhusstrategia mielenterveys- ja päihde- suunnitelma Neuvola, kouluterveyden- huolto, Kunnan turvallisuussuunni- telma</p>	<p>lautakunnat</p>		
--	--	--	--------------------	--	--

9 SEURANTA JA ARVIOINTI

Toimintaohjelman päivittämisen valmistelee lähisuhdeväkivaltatyöryhmä ja hyväksyy Hankasalmen perusturvalautakunta. Työryhmä vastaa myös toimintasuunnitelman vuosittaisesta päivittämisestä ja toiminnan arvioinnista.

KESKI-SUOMEN
SAIRAANHOITOPIIRI

Lähisuhde- ja kuritusväkivallan suodatin- ja kartoituslomake

Pohjana K-S SHP:n väkivaltainterventio apulomake
VISH YL/2010

Sukupuoli: mies _____ nainen _____ Ikä: _____ Päivämäärä: _____

Parisuhdetila: _____

Lasten lukumäärä: _____

Toimintayksikkö: _____

Lasten ikä: _____

SUODATINKYSYMYKSET

1. Onko Sinuun kohdistunut lähisuhteissasi* jossakin elämänvaiheessa fyysistä, henkistä tai seksuaalista väkivaltaa, kaltoinkohtelua tai kuritusväkivaltaa**? KYLLÄ / EI
2. Vaikuttaako kokemasi väkivalta edelleen hyvinvointiisi tai elämänhallintaasi? KYLLÄ / EI
3. Onko lähisuhteissasi tällä hetkellä fyysistä, henkistä tai seksuaalista väkivaltaa, kaltoinkohtelua tai kuritusväkivaltaa? KYLLÄ / EI
4. Oletko joutunut todistamaan (näkemään tai kuulemaan) väkivaltaa? KYLLÄ / EI
5. Käytätkö tai oletko käyttänyt väkivaltaa itse? KYLLÄ / EI

Lisätietoja / huomioitavaa:

Työntekijä : _____

*) Lähisuhteella tarkoitetaan asiakkaan perhe-, sukulaisuus- tai seurustelusuhteita tai muita näihin rinnastettavia erityisen läheisiä ihmissuhteita – ei kuitenkaan esim. työelämään tai tuttavapiiriin liittyviä suhteita.

**) Kuritusväkivallalla tarkoitetaan tahallista kivun aiheuttamista lapselle, jonka tarkoituksena on rankaiseminen tai hänen käyttäytymisestä säätely.

Jos kysymyksiin 2, 3,4, tai 5 on vastattu KYLLÄ, kysy seuraavat kartoituskysymykset:

KARTOITUSKYSYMYKSET

1. Millaista väkivaltaa olet kokenut (K) / joutunut todistamaan (N)/ käyttänyt tekijänä (T) ?

_____ **fyysistä väkivaltaa** (esim. töniminen, lyöminen, potkiminen, tukistaminen, pään hakkaaminen, raapiminen, repiminen, ravistelu, ampuma- tai teräaseen käyttö, fyysisellä väkivallalla uhkailu)

_____ **henkistä väkivaltaa** (esim. alistaminen, arvostelu, nimittely, halveksunta, kontrollointi, sosiaalisen kanssakäymisen rajoittaminen, voimakas mustasukkaisuus, tavaroiden hajottaminen, kotieläinten vahingoittaminen tai jollakin näistä tai esim. itsemurhalla uhkaaminen)

_____ **seksuaalista väkivaltaa** (esim. raiskaus, raiskauksen yritys tai seksuaalisen kanssakäymisen eri muotoihin painostaminen tai seksiin pakottaminen, seksuaalisella väkivallalla uhkailu, seksuaalinen halventaminen, ehkäisyyn käytön kieltäminen, aborttiin pakottaminen, seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen)

_____ **kaltoinkohtelua tai laiminlyöntiä** (esim. lapsen, vanhuksen tai vammaisen jättäminen vaille hoitoa, apua tai huolenpitoa tilanteissa, joissa hän on ollut niistä riippuvainen, toisen ihmisen vahingoittaminen lääkkeillä, päihteillä, kemikaaleilla tai liuottimilla)

___ **taloudellista väkivaltaa** (esim. itsenäisen rahankäytön estäminen, taloudelliseen päätöksentekoon osallistumisen estäminen tai pakottaminen omien rahojen antamiseen toisen käyttöön, taloudellisella väkivallalla uhkailu tai kiristäminen)

___ **kulttuurista tai uskonnollista väkivaltaa** (esim. uskonnolliseen vakaumukseen pakottaminen, väkivallalla uhkaaminen tai sen käyttö uskontoon tai kulttuuriin viittaamalla, kuten ns. kunniaväkivalta, uskontoon liittyvillä asioilla uhkailu)

2. Milloin olet viimeksi ollut kuvailemasi lähisuhde- tai kuritusväkivallan kohteena / todistajana / tekijänä?

vuorokauden / viikon / kuukauden / vuoden sisällä / joskus aiemmin: _____

3. Kuinka usein olet joutunut lähisuhde- tai kuritusväkivallan kohteeksi / joutunut todistamaan lähisuhde- tai kuritusväkivaltaa / käyttänyt väkivaltaa läheisiäsi tai kuritusväkivaltaa lastasi kohtaan?

vain kerran / useita kertoja / toistuvasti / jatkuvasti

4. Kuka tai ketkä ovat harjoittaneet lähisuhde- tai kuritusväkivaltaa Sinua kohtaan/ keneen tai keitä kohtaan käyttämäsi väkivalta on kohdistunut? _____

5. Tämä kysymys kysytään vain, jos lähisuhdeväkivaltaa on tällä hetkellä: Onko tilanteissa ollut läsnä alaikäisiä lapsia, jotka altistuivat väkivallalle (näkivät, kuulivat, joutuivat osallisiksi, olivat mukana väkivaltatilanteissa tai olivat itse väkivallan kohteena)?

KYLLÄ / EI

Lähisuhde- ja kuritusväkivaltakokemusten vaikutusten ja hoidon tarpeen arviointi

Pohjana K-S SHP:n väkivaltainterventio apulomake VISH YL/2010
(2)

ASIAKKAAN OMA ARVIOINTI (0 = ei vaikutusta, 5 = suuri vaikutus)

Miten arvioisit kokemasi / käyttämäsi / todistamasi lähisuhde- tai kuritusväkivallan vaikutuksia tämänhetki-
seen hyvinvointiisi asteikolla 0–5?

Arvio _____

Miten arvioisit kokemasi / käyttämäsi / todistamasi lähisuhde- tai kuritusväkivallan vaikutuksia tämänhetki-
seen turvallisuuteesi asteikolla 0–5?

Arvio _____

Millaista apua toivoisit tilanteeseesi?

TYÖNTEKIJÄN ARVIOINTI

Arvioi asiakkaan hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvää riskiä. Mikäli arvioit, että jompikumpi riski on mer-
kittävä, käy hänen
kanssaan huolella läpi, millaisiin hyvinvointia ja turvallisuutta edistäviin toimenpiteisiin tulisi ryhtyä.

Asiakas tulee aina ohjata tarvittavan tuen piiriin:

1. Jos häneen kohdistuu tällä hetkellä lähisuhteissaan väkivaltaa.
2. Jos asiakkaan aiemmin kokema lähisuhdeväkivalta vaikuttaa selkeästi asiakkaan terveyteen ja hyvin-
vointiin.
3. Jos työntekijä arvioi sen olevan tarpeellista mistä tahansa asiakkaan tämänhetkiseen terveyteen ja
hyvinvointiin liittyvästä
syystä.
4. Jos väkivaltaa lähisuhteissaan itse käyttävä on halukas ottamaan apua vastaan.

Täytä erillinen turvallisuusriskin arviointilomake seuraavissa tapauksissa:

a) Jos asiakkaalla on nykyisessä lähisuhteessaan väkivaltaa JA hänen oma arviointinsa turvallisuusvaiku-
tuksista on vähintään 3

b) Jos asiakkaalla on nykyisessä lähisuhteessaan väkivaltaa JA hän on raskaana.

ARVIOINNIN PERUSTEELLA RYHDYTÄÄN ASIAKKAAN SUOSTUMUKSELLA SEURAAVIIN TOI- MENPITEISIIN:

___ Tehdään asiakkaalle turvallisuusriskin arviointi (erillinen arviointilomake)

___ Tehdään ajanvaraus / ohjataan asiakas perheneuvolaan / psykologille / perheasiantuntijalakeskukseen

/ muualle, minne: _____

___ Ohjataan asiakas hoitavan yksikön lääkäriille / omalääkäriille

___ Otetaan yhteys / ohjataan asiakas sosiaalityöntekijälle palvelujen kartoittamista varten

___ Otetaan yhteys asiakkaan kotikunnan sosiaalipäivystykseen

___ Tehdään lastensuojeluilmoitus (tehdään AINA, jos kartoituskysymyksen 5 mukaan läsnä lapsia)

___ Välitetään asiakkaan tiedot MARAK yhteyshenkilölle kun riski väkivallan uusiutumista on kohonnut

___ Otetaan yhteys / ohjataan asiakas päivystäviin kriisipalveluihin (Mobile, Tukinainen)

___ Ohjataan asiakas ottamaan yhteys poliisiin tai rikosuhripäivystykseen, tekemään rikosilmoitus ja / tai hakemaan
lähestymiskieltoa tai pyydetään poliisin konsultaatio

___ Pyydetään asiakkaalle maksusitoumus turvakotiin virka-aikaisen sosiaalityön, Mobilen tai sosiaalipäivystyksen kautta

___ Jatkotoimenpiteitä ei tarvita (esim. asiakas on jo avun piirissä, kuten perheneuvola, terapia, sosiaalityö)

LISÄTIETOJA / HUOMIOITAVAA:

Ilmoitus lapseen kohdistuneesta rikosepäilystä:

https://www.thl.fi/documents/647345/2637086/Ilmoituslomake_lapseen+kohdistuneesta+rikosep%C3%A4ilyst%C3%A4+versio+2016.pdf/14047add-676e-4909-9f62-e64e68bae944

Lastensuojeluilmoitus:

https://www.thl.fi/documents/647345/1832704/Lastensuojeluilmoitus_ilmoitusosa.pdf/0586b661-649d-4b43-baec-03ebd1f4cf80

Ilmoitus iäkkään henkilön palvelutarpeesta:

<http://www.hankasalmi.fi/images/Sosiaalipalvelut/Ilmoitus.pdf>

Hankasalmen kunnan yhteystiedot:

Sosiaalityö ja sosiaalipäivystys

Sosiaalityöllä ylläpidetään ja parannetaan ihmisten fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia edistämällä ihmisten toimintakykyä ja sosiaalista kasvua sekä ylläpitämällä sosiaalista turvallisuutta ja viihtyvyyttä.

Käytännön sosiaalityö on asiakkaan huollon ja hoidon järjestämistä, erilaisia tukitoimia toimintakykyisyyden ylläpitämiseksi ja edistämiseksi sekä toimeentulotuen antamista.

Sosiaalityöstä vastaavat sosiaalityöntekijät ja johtava sosiaalityöntekijä.

Yhteystiedot

- johtava sosiaalityöntekijä (014) 2671 225
- sosiaalityöntekijä (014) 2671 223
- sosiaalityöntekijä (014) 2671 422

Sosiaalitoimistossa asioidaan ajanvarauksella. Asiointiajan voi varata soittamalla työntekijälle. Soittoaika sosiaalityöntekijälle ma-pe klo 9.00 - 10.00.

Sosiaalipäivystys on ympärivuorokautinen välittömän avun tarpeeseen vastaava palvelu. Sosiaalipäivystysasioita ovat mm. kiireellinen lastensuojelu, perhekriisit sekä lasten ja nuorten erityisvaikeudet. Muita syitä voivat olla onnettomuus tai eri tyyppiset kriisit. Sosiaalipäivystykseen voi ottaa yhteyttä kuka tahansa, joka huomaa välittömän avun tarpeen.

Virka-aikana voit ottaa yhteyttä kunnan sosiaalityöntekijöihin kts. yhteystiedot edellä.

Sosiaalipäivystys virka-ajan ulkopuolella on hälytysnumerossa 112 tai Kriisikeskus Mobilissa p. 014 266 7150.

Vanhuspalvelut

Vanhuspalveluiden tarkoituksena on tukea ja auttaa asiakasta selviytymään mahdollisimman pitkään tutussa kotiympäristössä.

Vanhuksille järjestetään erilaisia ennalta ehkäiseviä palveluita.

Palveluvastaava (014) 267 1924

Vanhuspalvelupäällikkö (014) 267 1220

Voimavaroitaja (014) 267 1455

Vammaispalvelut

Vammaispalveluilla edistetään vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistään ja poistetaan vammaisuuden aiheuttamia haittoja omaisten ja muiden yhteistyötahojen kanssa.

Vammaispalveluiden yhdyshenkilönä toimii johtava sosiaalityöntekijä p. 014 2671 225
ma-pe klo 9-10

Terveyspalvelut

Ma – pe

klo 8–16 Hankasalmen terveysasema, p. 014 267 1295

klo 16–08 Keski-Suomen keskussairaala, p. 0100 84 884

La, su ja arkipyhät

koko vuorokausi Keski-Suomen keskussairaala, p. 0100 84 884.

Psykologi

Psykologi Anne Brander-Päivinen

Puhelinaika: ti klo: 10 - 11

Puhelin: 014 267 1201, vain peruutukset tekstiviestillä numeroon: 040 571 4776

Käyntiosoite: Keskustie 24, 41520 HANKASALMI

Päihdehoitaja

puh. 014 269 5771

Kuuhankavedentie 24-26

Neuvolapalvelut

Ajanvaraus ja neuvonta-aika

ma-to klo 12-13

Leena Leinonen p.(014) 2671 288

Hankasalmi as 41500, Niemisjärvi 41490 ja Sauvamäki 41580

Riikka Lamminniemi p.(014) 2671 289

Hankasalmi kk 41520, Hannula 41550, Ristimäki 41540, Säkinmäki 41560 ja Veneranta 41530

Perjantaisin puhelinaika klo 8-9 p.(014) 267 1288.

Perjantain puhelintunti on tarkoitettu pääasiassa aikojen perumiseksi tai siirtämiseksi sekä kiireellistä neuvontaa varten.

Jyväskylän perheneuvola

Väinönkatu 6 (3. krs)

40100 Jyväskylä

014 266 3590 (toimisto)

avoinna klo 8.00 - 15.30. Maanantaisin puhelinpäivystys klo 17.00 asti

Kouluterveydenhuolto

Terveydenhoitaja Inkeri Mustonen

p. 014- 267 1287, 040- 571 4803 (tekstiviestit)

Koulukuraattori

Hankasalmen koulut / Koulukeskus

Paula Lehmonen

p.(014) 2671 286

Hankasalmen ev.lut. seurakunta

Heidi Antikainen, diakoni ja lähetyssihteeri,

Tavattavissa varmimmin maanantai - keskiviikko klo 9-10 virastossa, Pappilantie 5, puh.

040 844 2225. Viikkovapaat perjantai ja lauantai.

heidi.antikainen@evl.fi

Perheasiain neuvottelukeskus

Kilpisenkatu 4, 2. krs (käyntiosoite) Vapaudenkatu 38 B 2. krs (postiosoite), 40100 Jyväskylä

(014) 334 7800

Ajanvaraus klo 12-14.30, p. (014) 334 7800

Poliisi

Yleinen hätänumero 112

Sähköinen rikosilmoitus:

https://www.poliisi.fi/rikkokset/sahkoinen_rikosilmoitus

Oikeusapu

Ajanvaraukset puhelimitse numerosta 029 56 60380. Oikeusavustaja käy sivuvastaanotoilla, jos on etukäteen varattuja aikoja.

Pieksämäen toimipaikka, Hankasalmen sivuvastaanotto

Perjantaisin

Käyntiosoite: Keskustie 41, 41520 Hankasalmi

Apua lähisuhde- ja perheväkivallan uhreille ja tekijöille

Väkivallan uhreille ja tekijöille löytyy apua. Sitä voi etsiä sekä julkiselta puolelta että järjestöistä. Väestöliiton parisuhdeneuvonnassa ja -terapiassa voi myös keskustella parisuhdeväkivallasta.

Välitön hätä

Yleinen hätänumero 112

Kuntien sosiaalipäivystykset (kiireelliset asiat virka-ajan ulkopuolella)

Muu julkinen apu ja tuki

Terveyskeskukset

Äitiys- ja lastenneuvolat

Työterveyshuolto

Mielenterveystoimistot

Perheneuvolat

A-klinikat

Sosiaalitoimistot

Seurakunnat

Oikeusaputoimistot.

Järjestöjen tarjoama apu uhreille

Ensi- ja turvakotien liitto

Ensi- ja turvakotien liitto on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, jonka tarkoituksena on tukea vaikeissa ja turvattomissa oloissa eläviä lapsia ja perheitä sekä ehkäistä perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa.

Nettiturvakoti

Nettiturvakoti on Ensi- ja turvakotien liiton ylläpitämä verkkopalvelu.

Naisten Linja

Naisten Linjalla naiset ja tytöt voivat kertoa kokemastaan luottamuksellisesti ja nimettömänä. Päivystys toimii suomeksi, ruotsiksi, venäjäksi ja englanniksi.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen

Tukinainen tarjoaa ammattiapua seksuaalisesta väkivallasta ja hyväksikäytöstä selviytymiseen.

Monika-Naiset ry

Maahanmuuttajanaisjärjestöjen keskusjärjestö, joka kehittää ja tarjoaa palveluja väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajataustaisille naisille ja lapsille.

Amnestyn Suomen osasto

Amnestyn Joku raja -kampanja sisältää tukea ja tietoa väkivaltaa kokeneille naisille

Rikosuhripäivystys

Auttava puhelin: 0203 16116

Juristipuhelin: 0203 16117

Help-line: 0203 16118

Non Fighting Generation ry

Järjestö tarjoaa vertaiskeskusteluryhmiä sekä yksilötyötä väkivaltaisesti oireileville nuorille Etelä- ja Itä-Suomessa

Apu väkivallan tekijöille

Väkivallan käytön lopettaminen on mahdollista. Tekijän on otettava vastuu omista teoistaan ja käyttäytymisestään, sillä muutos ei koskaan ole väkivallan kohteena olleen henkilön vastuulla. Tämä vaatii tekijältä motivaatiota pitkäkestoiseen prosessiin ja ammattiapuun. Positiivisia kokemuksia väkivallan loppumisesta on syntynyt, kun tekijä on ottanut vastuun omasta käyttäytymisestään.

Jussi-työ

Jussi-työn tavoitteena on tukea miehiä löytämään väkivallattomia ongelmanratkaisukeinoja, sekä auttaa miehiä elämään turvallisesti itsensä ja läheistensä kanssa.

Lyömätön linja Espoossa

Lyömättömän linjan Väkivallan katkaisu -ohjelman avulla voi kehittää itselleen valmiuksia ja välineitä väkivallan käytöstä eroon pääsemiseen.

Miehen linja

Miehen Linja on Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama projekti, joka keskittyy perheessä väkivaltaisesti käyttäytyneiden maahanmuuttajamiesten auttamiseen ja tukemiseen. Pohjana on Lyömätön Linja Espoossa -toiminnassa kehitetty väkivallan katkaisuohtjelma.

Maria-Akatemian auttava puhelin väkivaltaisille naisille, 09 756 22260

Päivystysajat: tiistai ja torstai klo 16-18 sekä perjantai 12-14

Miessakit ry:n Lyömätön Linja

Lyömätön Linja on lähisuhdeväkivaltaan erikoistunut toimintamuoto. Asiakkaaksi voivat hakeutua kaikki henkistä tai fyysistä väkivaltaa seurustelukumppaniaan, puolisoaan, lastaan tai muuta läheistään kohtaan käyttäneet miehet. Työmuotoina käytetään yksilö- ja paritapaamisia.

Lähteitä ja materiaaleja

2016

Väestöliitto i.a. Parisuhdeväkivalta.
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhhteesta/parisuhdevakivalta/

2014

THL Opas 34/2014, Reetta Siukola. Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan

2013

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvamalli (2013) Aluehallintovirasto, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

http://www.thl.fi/attachments/kasvunkumppanit/yhdyshenkilön_tetavakuva_v3.pdf

Turvakotipalvelujen kansalliset laatusuositukset (2013) Ohjaus 11/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110192/URN_ISBN_978-952245-924-4.pdf?sequence=1

THL Opas 30/2013, Marjatta Karhuvaara & Sanna Kaitue & Susanna Ruuhilahti. Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110522/THL_OPA2013_030_verkko.pdf?sequence=1

2012

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisu 2012:10 Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015 sisältää kohdassa 3.7.2 Lähisuhde- ja perheväkivallan, naisiin kohdistuvan väkivallan sekä seksuaalisen väkivallan torjunta ja seksin ostoa koskevan lainsäädännön arviointia;

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-21812.pdf

Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012 Sisäasiainministeriön julkaisu 35/2012; sisältää mm. suosituksista, joilla voitaisiin ennalta ehkäistä perhesurmia. <http://www.intermin.fi/julkaisu/352012?docID=36314>

Sisäisen turvallisuuden ohjelma Sisäasiainministeriön julkaisusarja 26/2012
http://www.intermin.fi/download/35099_262012_STO_III_fi.pdf

Tukitoimenpiteet lähisuhdeväkivaltaa kokeneille naisille -raportissa selvitettiin sitä, millaisia tukitoimenpiteitä tällä hetkellä on olemassa lähisuhdeväkivaltaan vastaamiseksi (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiota 2012:11)

http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1806063

2011

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi 2011 (Istanbulin sopimus). Suomen lisäksi sopimuksen allekirjoittivat Itävalta, Ranska, Saksa, Kreikka, Islanti, Luxemburg, Montenegro, Portugali, Slovakia, Espanja, Ruotsi ja Turkki. Sen osapuoliksi odotetaan myös Euroopan ulkopuolisia maita sekä Euroopan unionia. Sopimus tulee kansainvälisesti voimaan 10 maan ratifioitua sopimuksen. Maista kahdeksan on oltava Euroopan neuvoston jäsenmaita. Voimaantulon jälkeen sopimusta valvomaan perustetaan kansainvälinen monitorointielin.
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=210&CM=8&DF=&CL=ENG>

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö Länsi- ja Sisä-Suomen alueen kunnissa Seurantakysely huhtikuu 2011 osoittaa, että lähisuhde- ja perheväkivaltatyön koordinoinnin kehittämiseksi on edelleen tarvetta.
<http://www.avi.fi/fi/virastot/lansijasisasuomenavi/Sosiaalijaterveydenhuolto/Document/s/L%C3%A4h%C3%A4suhte%20ja%20perhev%C3%A4kivallan%20ehk%C3%A4isyty%C3%B6%20kunnissa%20huhtikuu2011.pdf>

2010

Älä lyö lasta! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010-2015. Sosiaali- ja terveysministeriön Julkaisuja 2010:7
http://www.stm.fi/julkaisut/nayta//_julkaisu/1537947

Kansallinen naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010-2015 Julkaisuja 2010:5
http://www.stm.fi/julkaisut/julkaisu-sarja/nayta/-/_julkaisu/1522973

Lähisuhde- ja perheväkivallan uhreille tarjottavat turvakotipalvelut Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:1
http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1483786

2009

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (380/2009) edellyttää lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn sisällyttämisen sekä äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan että koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoon.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-11139.pdf

2008

Sosiaali- ja terveysministeriön suositus. Tunnista, turvaa ja toimi: Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset 2008:9
<http://pre20090115.stm.fi/ka1210341082447/passthru.pdf>

Kansalaisjärjestöjen raportti YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (CEDAW-sopimus) täytäntöönpanosta Suomessa
<http://blogs.helsinki.fi/takurssi2010/files/2010/02/CEDAW-Varjoraportti-2008.pdf>

2005

Kenelle lyönnit kuuluvat? (2005) Oppaita 2005:7. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö (STM).
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70762/Opp200507.pdf?sequence=2>

LIITE 2 AVOIMIEN HAASTATTELUJEN TEEMAT

Avoimien haastattelujen teemat Hankasalmen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn työryhmässä

24.1.2016

Teemoina kokouksessa olivat työntekijöiden pohjatiedot lähisuhde- ja perheväkivallasta, omassa työssä kohdatut tilanteet joissa tullut ilmi lähisuhde- tai perheväkivaltaa sekä tavat joilla on toimittu em. tilanteissa.

16.5.2016

Teemoina toisessa kokouksessa olivat lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyssä Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä käytössä oleva lomakkeisto, sen tarpeellisuus Hankasalmella tehtävässä työssä, lomakkeiston muokkaaminen, lomakkeiston käyttöönotto kunnan toimipaikoissa ja seurakunnan diakoniatyössä.

20.9.2016

Kolmannessa kokouksessa teemoina olivat turvakotien lähetepakon poistuminen, mahdolliset aiemmat turvakotiin ohjautumiset Hankasalmella työryhmän jäsenten työssä, toimintaohjelman rungon herättämät ajatukset ja parannusehdotukset.

LIITE 3 SUUNTA – TOIMINNAN JA ARVIOINNIN SUUNNITTELUN TYÖKALU

Suunta on työkalu, jota käytetään suunnittelun ja arvioinnin apuna. Se on käyttökelpoinen kaikille, jotka ovat vastuussa jonkun projektin, toiminnon, ohjelman, strategian tms. suunnittelusta ja/tai arvioinnista. Työkalun avulla suunnitelmasta tulee johdonmukaisesti etenevä kokonaisuus, jossa eri osa-alueet ja -toiminnot ovat loogisessa suhteessa keskenään. Lopputuloksena on toimintasuunnitelma, jossa sisäinen logiikka on aukoton ja syy-seuraussuhteet mietitty. Suunta-työkalu on suunniteltu ja toteutettu Terveystieteiden tutkimuskeskuksessa.

Suunta-työkalussa on kaksi vaihetta: Suunnitelman kirjoittaminen ja sen arviointi. Suunnitelman kirjoittamisessa pilkotaan toiminta osiin siten, että toiminnan looginen kokonaisuus hahmottuu. Arviointiosuus sisältää sekä suunnitellun toiminnan arvioinnin eli perustellut päätelmät toiminnasta sekä lähtökohdat arviointisuunnitelman laatimisen. Tässä ohjeessa keskitytään ensisijaisesti toiminnan suunnitelman arviointiin. Suunta-työkalun lähtökohtana on rakentaa looginen, arvioitu ja oletuksiltaan kestävä kohta kohdalta rakentuva oman toiminnan suunnitelma. Olennaista on, että tekijällä on selkeät perustelut ja ymmärrys siitä, miksi hän uskoo, että toimimalla tietyllä tavalla saavutetaan asetetut tavoitteet ja odotetut tulokset.

1 TARPEEN MÄÄRITTELY Hyvä hanke perustuu havaittuun yhteiskunnalliseen tarpeeseen. Tarve voi löytyä tutkimustiedon kautta tai se voi perustua kokemustietoon. Siihen törmätään ehkä jotain toista hanketta tehtäessä. On tärkeää, että järjestö tai muu organisaatio keskittyy sellaisiin tarpeisiin, joiden täyttämiseen juuri sillä on osaamista ja ammattitaitoa. Vaihe 1: suunnitelman kirjoittaminen • Minkälaisen tarpeen organisaatiosi on huomannut? • Mikä on se asia tai ilmiö, johon halutaan tarttua? Vaihe 2: suunnitelman arviointi • Miksi juuri tämä asia kiinnitti huomiosi? • Miten tarve ilmenee yhteiskunnallisesti? Miten siihen on yritetty vaikuttaa? • Osaatko määritellä ilmiön sisältöjä ja merkityksiä?

2 PÄÄMÄÄRÄN ASETTAMINEN Päämäärä on jotain, mitä kohti ollaan menossa ja mitä halutaan saavuttaa. Se on jotain, jonka organisaatio/ryhmä kokee tavoittelemisen arvoiseksi ja tärkeäksi. Vaikka päämäärä on usein niin kaukana, ettei sitä voi ihan heti tavoittaa, se kannattaa muotoilla napakaksi ja houkuttelevaksi. Se voi olla jopa visio-tyyppinen: Silti päämäärässäkään ei kannata syleillä koko maailmaa. Päämäärän tulee

olla linjassa organisaation perustehtävän ja arvojen kanssa. Vaihe 1: suunnitelman kirjoittaminen • Mikä on toimintasi/hankkeesi päämäärä? • Mitä haluatte saavuttaa? Vaihe 2: suunnitelman arviointi • Miksi organisaatiosi haluaa työskennellä juuri tämän päämäärän saavuttamiseksi? • Onko päämäärä asetettu suhteessa tarpeeseen? • Mikä on oman organisaatiosi panos tämän päämäärän saavuttamisessa? • Minkä tietoperustan (kokemuksen, tutkimuksen tms.) pohjalta päämäärä on määritelty? • Minkälaiset arvot ovat päämäärän taustalla?

3 TAVOITTEEN/TAVOITTEIDEN TÄSMENTÄMINEN Tavoite on jotain, joka on mahdollista saavuttaa tämän toiminnan/hankkeen avulla. Tavoite tulee olla muotoiltu niin, että on mahdollista todeta, onko tavoite toteutunut, onko se toteutunut osin tai onko se jäänyt toteutumatta. Vaihe 1: suunnitelman kirjoittaminen • Mitä tavoitteita toiminnalle/hankkeelle on asetettu? • Onko tavoitteet mahdollista toiminnassa saavuttaa? Vaihe 2: suunnitelman arviointi • Vievätkö tavoitteet kohti asettamaasi päämäärä? • Miksi olet valinnut juuri kyseiset tavoitteet? • Mihin kokemukseen/uskomukseen ja/tai tietoon perustuu tavoitteiden valinta? • Mitä resursseja (raha-, aika-, henkilö-, osaamisym.) sinulla on käytössäsi tavoitteiden saavuttamiseksi? Edellyttäisivätkö käytettävissä olevat resurssit tavoitteiden rajaamista tarkemmin? • Onko tavoitteiden lukumäärä sopiva? Voiko tai pitäisikö niitä yhdistää tai pilkkoa?

4 KEINOJEN JA PROSESSIEN VALINTA Seuraavaksi pohditaan keinoja, joilla tavoitteen kimppuun on tarkoitus käydä. Keinot ovat asioita, joihin keskittymällä pyritään saavuttamaan hankkeen tavoite. Keinot on hyvä jäsentää erillisiksi toimintaprosesseiksi. Prosessit ovat kokonaisuuksia, jotka voidaan pilkkoa konkreettisiksi työtehtäviksi. Toiminnan jäsentäminen erillisiksi prosesseiksi helpottaa hankkeen hallintaa. Yleensä tavoitetta ei voida saavuttaa vain yhden keinon ja prosessin avulla. Vaihe 1: suunnitelman kirjoittaminen • Minkälaisia prosesseja tarvitaan, jotta sinun kirjaamasi tavoite/tavoitteet on mahdollista saavuttaa? Kirjaa keinot ja edelleen prosessit tavoitteiden alle. Vaihe 2: suunnitelman arviointi • Miksi toiminnassa kannattaa käyttää valitsemiasi keinoja? Miten perustelet niiden tarkoituksenmukaisuuden? Olisiko kenties muitakin keinoja käytettävissä? • Millä resursseilla keinot toteutuvat? Mitä näiden keinojen toteuttaminen tulee maksamaan? • Tarkista, vievätkö määrittelemäsi prosessit kohti tavoitetta? • Muistitko kaikki prosessit, joita tarvitaan? • Onko prosessien määrä oikea vai pitäisikö joitain prosesseja jakaa pienemmiksi tai yhdistää?

5 TEHTÄVIEN MÄÄRITTELY Minkälaisista tehtävistä kirjaamasi prosessit koostuvat? Kun prosessit paloitellaan työtehtäviksi, päästään käsiksi työnjakoon, aikataulutukseen jne. Selkeä tehtävien määrittely on välttämätöntä, jotta toiminnan seuraaminen on mahdollista. Vaihe 1: suunnitelman kirjoittaminen • Mitä yksityiskohtaisia tehtäviä prosessit sisältävät (aikataulut, henkilöt jne.)? Voit kirjoittaa tehtävät sen mukaisesti kuin näet tarpeelliseksi. Jos tekstit eivät mahdu lokerikkoihin, on tärkeä kirjoittaa alustavat suunnitelmat erilliselle paperille. Muista kuitenkin tehtävälisellä seuranta. Vaihe 2: suunnitelman arviointi • Vievätkö kirjaamasi tehtävät eteenpäin kaikkia valittuja prosesseja? • Onko aikataulussa mahdollista pysyä? • Onko tehtävälisellä määrittely riittävä dokumentointi eli miten toimintaa dokumentoidaan sen edetessä? • Onko tehtäviksi kirjattu myös seuranta eli määrittely tarkistuspisteet sille, milloin toimintaa seurataan ja tarkastellaan, onko toiminta edennyt suunnitellulla tavalla tavoitteiden saavuttamiseksi? • Millaisia menetelmiä aiot käyttää toiminnan seuraamiseksi (säännölliset palaverit, päiväkirjat, muistiot, ohjaus- ja johtoryhmätapaamiset tms.)

6 TUOTOKSIEN JA TULOSTEN KUVAUS Tässä vaiheessa Suunta-työkalun käyttöä tehtäväsi on tarkentaa, millaisia tuotoksia ja tuloksia toiminnassa/hankkeessa on tarkoitus saada aikaiseksi ja millaisia muutoksia odotetaan tapahtuvan. Kaikella toiminnalla tähdätään yleensä muutokseen. Tuotokset ovat keinojen, prosessien ja tehtävien kautta syntyviä yksittäisiä, toteutuneita toimenpiteitä ja usein tuloksiin suhteutettuna välineellisiä. Tuotos on esimerkiksi koulutus, tilaisuus tai julkaisu. Tuotoksien syntyminen tärkeää ja ne johtavat tuloksiin. Toiminnan/hankkeen tuloksia ovat esimerkiksi se, että koulutus järjestettiin, osallistujia oli suunniteltu määrä, suunnitellut toiminnat saatiin toteutettua jne. Tuotokset ja tulokset tähtäävät muutokseen. Odotettu muutos on saavutettu silloin, kun tavoite täyttyy. Muutos on toteutunut, esimerkiksi silloin, kun järjestetty koulutus on lisännyt kohderyhmän osaamista tai liikuntaryhmiin osallistuvien henkilöiden paino on laskenut. Vaihe 1: suunnitelman kirjoittaminen • Mieti nyt, mitä voidaan odottaa tapahtuvaksi, kun hanke etenee. • Mitä tuotoksia on tarkoitus saada aikaiseksi? • Mitä tuloksia on tarkoitus saada aikaiseksi? • Mitä muutoksia pyritään saamaan aikaan? Odotettua muutosta tarkastellaan usein suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. • Yritä olla kuvauksissa mahdollisimman yksiselitteinen ja tarkka. Ilmaisut ”vaikutetaan kohderyhmän asenteisiin” tai ”järjestetään erilaisia tilaisuuksia...” ovat liian epämääräisiä. Kerro, mitä tulee tapahtumaan ja miten se ilmenee todellisuudessa. Vaihe 2: suunnitelman arviointi • Onko realistista olettaa, että kuvaamasi tuotokset ja tulokset saavute-

taan toiminnan/hankkeen seurauksena? • Muistitko eritellä kaikki syntyvät tuotokset ja tulokset?

7 TOIMINNAN ONNISTUMISEN KRITEERIEN MÄÄRITTÄMINEN Jokaisella toiminnalla on tarkoitus ja tavoitteena saada aikaan muutoksia. Koulutuksella on tarkoitus täydentää osaamista jostakin asiasta, liikuntaryhmien perustamisella on tarkoitus lisätä ihmisten liikkumisen määrää. Viimeistään siinä vaiheessa, kun toiminta on suunniteltu ja suunnitelma arvioitu, on olennaista miettiä, mikä kertoo toiminnan onnistumisesta tai epäonnistumisesta. Tässä kohtaa voidaan puhua myös onnistumisen kriteereiden määrittämisestä. Toiminnan kuluessa ja etenkin sen lopussa huomataan, ollaanko onnistuttu tai epäonnistuttu, ollaanko ”maalissa” vai onko jotain vielä tehtävä. On hyvä määrittellä, mikä on riittävän hyvä. Tällaisen tason määrittely on kriteerien rakentamista. Toisinaan voi käydä niin, että lopussa huomataan, ettei onnistumiselle asetettuja kriteereitä olla saavutettu. Tällöin voidaan pohtia, oliko onnistumisen kriteerit asetettu liian korkealle, tapahtuiko toiminnassa prosessin aikana jotain sellaista, mikä hankaloitti onnistumista tai oliko kenties syy väärissä toimintatavoissa, jolloin toimintaa pitäisi muuttaa tai kehittää paremmaksi. Toisinaan täysin ulkopuoliset asiat saattavat estää toiminnan onnistumisen. Onnistumisen kriteereiden asettaminen on toiminnan arvottamista. Sen tarkastelu, miten asetetut kriteerit lopulta saavutetaan, on erittäin keskeistä. Onnistumisen kriteereiden määrittäminen: • Mitkä ovat onnistumisen kriteerit toiminnallesi/hankkeellesi? • Mitä pitäisi vähintäänkin olla tapahtunut, jotta voit todeta toiminnan olevan onnistuneen? • Tarkastele kirjoittamiasi tavoitteita, prosesseja, tuotoksia ja tuloksia. Johda kriteerit edellä olevan esimerkin mukaisesti niistä.

http://www.soste.fi/media/arvioinnin-tietopankki/suunta_sostepohja.pdf